

MINISTRIA E MJEDISIT, PLANIFIKIMIT HAPËSINOR DHE INFRASTRUKTURËS
MINISTARSTVO ŽIVOTNE SREDINE, PROSTORNOG PLANIRANJA I INFRASTRUKTURE
MINISTRY OF ENVIRONMENT, SPATIAL PLANNING AND INFRASTRUCTURE

**AGJENCIONI PER MBROJTJEN E
MJEDISIT TE KOSOVES**

**KOSOVSKA AGENCIJA
ZA ZAŠTITU SREDINE**

**KOSOVO ENVIRONMENTAL
PROTECTION AGENCY**

Godišnji izveštaj o stanju životne sredine za 2020

Priština, August 2021

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës
Ministarstvo Životne Sredine, Prostornog Planiranja i Infrastrukture
Ministry of Environment, Spatial Planning and Infrastructure

AGJENCIONI PËR MBROJTJEN
E MJEDISIT TË KOSOVËS

KOSOVSKA AGENCIJA
ZA ZAŠTITU SREDINE

KOSOVO ENVIRONMENTAL
PROTECTION AGENCY

Godišnji izveštaj o stanju životne sredine za 2020

Priština, August 2021

Republika e Kosovës
Republika Kosovo - Republic of Kosovo
Kuvendi - Skupština - Assembly

VIII Saziv
Jesenje zasjedanje

Skupština Republike Kosovo, u skladu sa članom 65. (9) Ustavu Republike Kosovo, članom 72. Poslovnika Skupštine, kao i članom 25. Zakona br. 03/1-025 o zaštiti životne sredine, na plenarnoj sednici održanoj 22. novembra 2021. godine, nakon razmatranja godišnjeg izveštaja o stanju životne sredine na Kosovu za 2020. godinu, donela je sledeću:

ODLUKA

Usvaja se godišnji izveštaj o stanju životne sredine na Kosovu za 2020. godinu.

Br. 08-V-127

Priština, 22.11.2021. godine

Glauk KONJUFCA

Predsednik Skupštine

Odluka se prosledjuje:

- Vladi Republike Kosovo.
- Direkciji za podršku parlamentarnim komisijama, i
- Arhivi Skupštine.

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Br. 14/39
Datum: 13.10.2021

Na osnovu člana 92. stav 4. i člana 93. stav (4) Ustava Republike Kosovo, člana 25 Zakona br.03/L-025 o zaštiti životne sredine, na osnovu člana 4. Uredbe br. 02/2021 o oblastima administrativne odgovornosti Kancelarije premijera i ministarstava izmenjene i dopunjene Uredbom br. 04/2021, u skladu sa članom 19. Poslovnika o radu Vlade Republike Kosovo br. 09/2011, Vlada Republike Kosovo, na sednici održanoj 13. oktobra 2021. godine, donosi sledeću:

ODLUKU

1. Odobren je godišnji izveštaj o stanju životne sredine na Kosovu za 2020. godinu.
2. Generalni sekretar Ureda premijera je dužan da izveštaj iz tačke 1. ove odluke prosledi Skupštini Kosova.
3. Odluka stupa na snagu danom objavljivanja u Službenom listu Republike Kosovo.

Albin KURTI

Premijer Republike Kosova

Dostavlja se:

- Zamenicima Premijera
- Svim ministarstvima (ministrima)
- Generalnom sekretaru UP-a
- Arhivi Vlade

Sadržaj

1. Uvod
2. Rezime glavnih nalaza izveštaja
3. Stanje životne sredine
 - 3.1. Vazduh
 - 3.1.1. Kvalitet vazduha
 - 3.1.2. Emisije u vazduh
 - 3.1.3. Emisija gasova sa efektom staklene bašte
 - 3.2. Voda
 - 3.2.1. Kvalitet površinskih voda
 - 3.2.2. Količina površinskih voda
 - 3.2.3. Tretman otpadnih voda
 - 3.3. Zemljište/tlo
 - 3.3.1. Upotreba zemljišta
 - 3.3.2. Pokrivenost zemljišta
 - 3.3.3. Praćenje zemljišta
 - 3.3.4. Erozija
 - 3.3.5. Uticaj poljoprivrede na zagađenje zemljišta
 - 3.3.6. Uticaj industrije na zagađenje zemljišta
 - 3.4. Upravljanje otpadom
 - 3.4.1. Stvaranje komunalnog otpada
 - 3.4.2. Nelegalne deponije
 - 3.4.3. Odlaganje komunalnog otpada na sanitarne deponije
 - 3.4.4. Bolnički otpad
 - 3.4.5. Tretman otpada
 - 3.4.6. Industrijski otpad
 - 3.4.7. Uvoz i izvoz plastičnih kesa i vreća
 - 3.4.8. Cirkularna ekonomija
 - 3.5. Biodiverzitet i zaštićene oblasti
 - 3.5.1. Hronologija proglašenja zaštićenih oblasti
 - 3.5.2. Zaštićene oblasti tokom 2020
 - 3.5.3. Biodiverzitet
 - 3.6. Javno zdravlje
 - 3.6.1. Kvalitet vode za piće
 - 3.7. Korišćenje prirodnih resursa
 - 3.7.1. Eksploatacija kamena i drugih mineralnih sirovina
 - 3.7.2. Korišćenje agregata iz korita reka
 - 3.7.3. Korišćenje šumskih resursa
 - 3.7.4. Korišćenje vodnih resursa za potrebe industrije
 - 3.7.5. Korišćenje vodnih resursa za piće i domaćinstvo

4. Mere preduzete za zaštitu životne sredine

4.1. Nivo primene ekoloških strategija i planova

4.2. Razvoj i institucionalni zastoji

4.3. Inspekcija i kontrola sprovođenja zakona

4.4. Odobravanje dozvole

4.5. Ulaganja u zaštitu životne sredine

5. Preporuke

6. Reference

7. Lista skraćenica, grafikona i tabela

7.1. Lista skraćenica

7.2. Lista grafikona

7.3. Lista tabela

8. Aneksi

1. Uvod

Izrada Izveštaja o stanju životne sredine na Kosovu zasniva se na Zakonu o zaštiti životne sredine¹. Prema članu 25. ovog zakona, Vlada Kosova, na predlog Ministarstva životne sredine, prostornog planiranja i infrastrukture, podnosi Skupštini godišnji izveštaj o stanju životne sredine.

Izveštaj treba da sadrži podatke o: stanju životne sredine i promenama u životnoj sredini u odnosu na prethodni izveštaj, uticajima životne sredine na zdravlje stanovništva, stanju ugrožene životne sredine, primeni ekološke strategije i akcionog plana, merama zaštita životne sredine, razvoju ekoloških institucija i finansiranu sistema zaštite životne sredine.

U skladu sa dužnostima i odgovornostima državnih institucija, Kosovska agencija za zaštitu životne sredine je institucija koja izrađuje ovaj dokument.

Ovaj godišnji izveštaj predstavlja stanje životne sredine za 2020. godinu, ali i raniji podaci zauzimaju značajno mesto u svrhu poređenja.

Za sastavljanje izveštaja, KAZŽS je prikupila podatke o životnoj sredini od nadzornih institucija, operatera, različitih preduzeća, publikacija, izveštaja i drugih izvora. Prikupljeni podaci obrađeni su u kvalitativne podatke o životnoj sredini koji su sada predstavljeni u ovom izveštaju.

Prikaz situacije za neke sektore životne sredine manje je pokriven zbog nedostatka podataka, nedostatka praćenja, nedovoljne pravne osnove ili drugih institucionalnih i upravljačkih aspekata.

Kvalitet ovog izveštaja, u određenoj meri, takođe je odraz kvaliteta praćenja koji se sprovodi u celoj zemlji i nivoa organizacije informacionog sistema o životnoj sredini. Ova dva ekološka sistema su još uvek u fazi razvoja i osnaživanja pa još uvek nedostaju potpuni i pouzdani podaci.

Glavna svrha ovog izveštaja je da informiše institucije koje donose odluke o stanju životne sredine na Kosovu, kako bi predstavljeni podaci poslužili za kreiranje odgovarajućih politika zaštite životne sredine i za orijentaciju razvoja, planiranja i strateških ulaganja u sektore koji imaju uticaj na životnu sredinu, kao što su: ekonomija, industrija, energija, transport, poljoprivreda itd.

¹ Zakon o zaštiti životne sredine br. 03/L-025

2. Rezime glavnih nalaza izveštaja

Vazduh - Kvalitet vazduha na teritoriji Kosova prati se sistematskim merenjima mreže nadzornih stanica kojima upravlja KAZŽS/KHMI, a sastoji se od 12 statičkih stanica i 1 mobilne stanice. Podaci iz praćenja govore o prekoračenju maksimalno dozvoljenih vrednosti, za neke parametre, a posebno za PM10 i PM2,5, i to uglavnom tokom zimske sezone. Izveštavanje o podacima vrši se i putem online sistema za izveštavanje. Što se tiče trenda godišnje koncentracije praćenih parametara, na osnovu godišnjih podataka za period 2013-2020, dolazi do značajnog smanjenja koncentracije zagađujućih materija koje može biti povezano sa merama preduzetim za smanjenje zagađenja. Postupak identifikacije izvora zagađenja sproveden popisom emisija u vazduh pokazuje da najveće emisije PM10 i PM 2.5 dolaze iz sektora manjih sagorevanja i industrije. Najveće emisije NO_x dolaze iz industrije i transportnog sektora, dok najveće emisije SO₂ dolaze iz industrije. Godišnje emisije gasova sa efektom staklene bašte na Kosovu procenjuju se na oko 9613 Gg (giga grama) CO₂ ekvivalenta, (ekvivalent) ili oko 9,6 miliona tona CO₂ ekvivalenta. Glavni izvor emisija gasova sa efektom staklene bašte je energetski sektor sa udelom od 86% u ukupnim emisijama, drugi sektor je poljoprivreda, šumarstvo i korišćenje zemljišta sa 8%, sektor otpada predstavlja 5% ukupnih emisija i sektor industrijskih procesa i upotreba proizvoda za oko 1%. Primećeno je i sprovođenje zakona, podzakonskih akata i politika za vazdušni sektor na niskom nivou, kao što je to slučaj sa politikama za kontrolu emisija iz mobilnih izvora i onima za kontrolu kvaliteta nafte. Nizak nivo primene zakonskih zahteva na lokalnom nivou. Iako Zakon o kvalitetu vazduha zahteva izradu lokalnih akcionih planova za kvalitet vazduha, do sada je samo nekoliko opština na Kosovu izradilo i odobrilo takav dokument.

Voda - Na kvalitet površinskih voda na Kosovu i dalje utiče zagađenje prouzrokovano ispuštanjem gradskih i industrijskih voda, nekontrolisanim odlaganjem otpada u reke, upotrebom pesticida i đubriva u poljoprivredi, kao i oštećenjem korita reka usled upotrebe agregata i nelegalne gradnje. Trenutno se praćenje kvaliteta površinskih voda vrši na 54 nadzorna mesta na reci, dok se praćenje količine vode vrši na 26 nadzornih stanica. Još uvek ne postoji redovno praćenje kvaliteta vode jezera i podzemnih voda, kao što ne postoji ni biološko praćenje površinskih voda. Pokazatelji predstavljeni u ovom izveštaju ukazuju na prisutnost organskih zagađivača u rečnim vodama, iako se može zaključiti da površinske vode nisu ugrožene eutrofikacijom. Kosovo još nije razvilo sistem za prečišćavanje otpadnih voda, jer se nalazi u fazi izgradnje postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda. Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u regionu Prizrena je već završena, dok su druga postrojenja u fazi studija izvodljivosti i realizacije radova. Trenutno funkcionalna postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda su postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u Srbici sa godišnjim kapacitetom od oko 734.421 m³, kao i 2 postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda (Harilaq i Badovc) sa malim kapacitetom (104.750 m³/godišnje).

Zemljište - Trenutno Kosovo nema program ili redovno praćenje kvaliteta zemljišta. Ova se aktivnost sprovodi uglavnom kroz projekte i periodične aktivnosti. Analizom trenda pokrivenosti zemljišta zaključeno je da promena namene zemljišta ostaje jedan od glavnih ekoloških izazova u sektoru zemljišta. Utvrđeno je da je došlo do povećanja površina urbanih područja, industrijskih i komercijalnih područja i onih za vađenje minerala, dok je došlo do gubitka površina za kategorije poljoprivrednog zemljišta, pašnjaka i šuma, dok su površine zelenog i rekreativnog područja ostale iste. Oko 7,35% kopnenih površina na Kosovu identifikovano je sa veoma jakim erozivnim intenzitetom, 16,1% jakim, 35,4% srednjim, 24,55% slabim, 10,1% veoma slabim i 6,5% bez erozije. Poljoprivreda se smatra jednim od glavnih izvora zagađenja poljoprivrednog zemljišta, koje nastaje kao rezultat upotrebe hemijskih đubriva i drugih hemikalija za obradu zemljišta. Aktivne i stare industrije takođe su potencijalni izvor zagađenja zemljišta zbog stvaranja industrijskog otpada i upotrebe hemikalija koje se u nekim slučajevima skladište na nesigurnim mestima.

Zaštićene oblasti i biodiverzitet - Tokom 2020. godine nacionalni registar zaštićenih oblasti povećan je za 7 novih oblasti, povećavajući broj zaštićenih oblasti na 217 oblasti sa površinom od 125816,6 ha ili 11,53% teritorije Kosova. Uprkos stalnom povećanju broja zaštićenih oblasti i njihovog područja, efikasno upravljanje zaštićenim oblastima i sprečavanje nezakonitih radnji u ovim oblastima i dalje predstavlja problem za kosovske institucije. Još uvek postoje zaštićene oblasti koje uživaju poseban status zaštite koje još nemaju relevantna tela upravljanja. Nedostatak prostornih, upravljačkih i regulatornih planova za neke od ovih oblasti takođe se smatra problemom. Praćenje faune putem trap kamera dao je informacije o prisustvu nekih retkih i ugroženih vrsta faune na Kosovu. Nedostaju posebni programi za praćenje biodiverziteta uopšteno, ili specifičnih vrsta posebno. Primena nekoliko inicijativa i projekata za prekogranično upravljanje prirodnim područjima smatra se pozitivnom i važnom.

Upravljanje otpadom - Kosovo se i dalje suočava sa nedostatkom efikasnog upravljanja otpadom. Stvaranje otpada po glavi stanovnika procenjuje se na 230,85 kg/stanovniku godišnje. Trenutno se na nacionalnom nivou sakuplja oko 84% nastalog otpada. Većina se odlaže na sanitarne deponije, dok još uvek ne postoji organizovan sistem odvajanja na izvoru i reciklaže otpada. Upravljanje sanitarnim deponijama na Kosovu nije dobro, a među glavnim problemima su nefunkcionisanje sistema za pumpanje vode na deponijama, loša kompresija odloženog otpada i nedovoljno pokrivanje otpada. Veliki broj ilegalnih deponija je identifikovan širom Kosova, iako je u 2020. ostvaren mali napredak (1489 u 2019. i 1189 u 2020.). Uprkos stalnoj predanosti centralnih institucija, opština i donatora, ilegalne deponije i dalje predstavljaju izazov za ovaj sektor. Aktivnosti na razdvajanju otpada na izvoru, tretmanu otpada, recikliranju otpada i drugi aspekti vezani za cirkularnu ekonomiju još uvek su na niskom nivou. U odnosu

na 2019. godinu, tokom 2020. godine došlo je do veće generacije bolničkog otpada, koji je nastao kao posledica suočavanja sa pandemijom COVID-19.

Javno zdravlje - Broj registrovanih bolesti životne sredine nastavlja da ima linearni trend na Kosovu. U nekim slučajevima zabeležen je značajan porast broja nekih bolesti povezanih sa aspektima životne sredine. Tokom 2020. godine treba izdvojiti veliki broj pacijenata sa COVID-19. Međutim, na Kosovu još uvek ne postoji detaljna studija zasnovana na pokazateljima koja bi procenila stvarni uticaj stanja životne sredine na javno zdravlje. Prema statističkim podacima o uzrocima smrti na Kosovu, utvrđeno je da je najveći broj smrtnih slučajeva u smislu uzroka povezanih sa životnom sredinom onih od bolesti cirkulatornog sistema, tumora i bolesti respiratornog sistema. Prosečna starost ljudi koji umiru na Kosovu procenjuje se na 73,1 godinu. Kontrola pijaće vode pokazuje da je oko 99,4% ispitivanja bilo u skladu sa lokalnim standardima kvalitete vode.

Korišćenje prirodnih resursa - Eksploatacija kamena i drugih mineralnih sirovina ostvaruje se putem kamenoloma, što je jedan od najčešćih oblika eksploatacije prirodnih resursa na Kosovu. Tokom 2020. godine izdato je 228 dozvola za eksploataciju kamena i 204 dozvole za istraživanje kamenih rezervi. Podaci pokazuju da postoje i ilegalni operateri koji se bave ovom delatnošću. Procenjuje se da je tokom 2020. godine, prema planu, privatni i javni sektor iskoristio 157.970,95 m³ drveta iz šuma Kosova. Ilegalna seča šuma nije uključena u ovu procenu. Što se tiče vode, najveća količina vode se koristi za piće iz sektora domaćinstva, sektora industrije i navodnjavanja zemljišta.

Preduzete mere za poboljšanje stanja životne sredine - Kosovo nastavlja svoju posvećenost usklađivanju nacionalnog zakonodavstva sa direktivama EU, iako njihova primena ostaje izazov. Strategije i akcioni planovi su izrađeni i odobreni za sve sektore zaštite životne sredine, kako na centralnom tako i na lokalnom nivou, ali je nivo njihove primene delimičan. Iako su se aktivnosti inspekcije i nadzora u sektoru zaštite prirode povećale tokom 2020. godine, ilegalne aktivnosti koje degradiraju i nanose štetu životnoj sredini i dalje su u alarmantnom broju. Iako je budžet za kapitalne projekte u oblasti zaštite životne sredine povećan, a povećan je i broj donatorskih projekata, potreba i potražnja za ekološkim ulaganjima i dalje je velika. Pitanje životne sredine na Kosovu i dalje se sa niskim prioritetom tretira od strane Vlade Kosova.

3. Stanje životne sredine

3.1. Vazduh

3.1.1 Kvalitet vazduha

Kvalitet stanja vazduha na teritoriji Kosova ocenjen je sistematskim merenjima nadzornih stanica u zemlji. MMPHI - KAZŽS/KHMI, ima sistem nadzora od 12 stanica i 1 mobilnu stanicu (slika 1).

Slika 1: Lokacija stanica za praćenje kvaliteta vazduha

Čestice prašine (PM₁₀, PM_{2.5}), NO₂, SO₂, O₃ i CO nadziru se na stanicama za praćenje. Tabela sa podacima o stanicama za praćenje i nadziranim parametrima predstavljena je u **Aneksu 1** Izveštaja.

Norme kvaliteta vazduha primenljive za praćenje kvaliteta vazduha na Kosovu definisane su prema Administrativnom uputstvu br. 02/2011 o normama kvaliteta vazduha, koje je predstavljeno u **Aneksu 2** ovog izveštaja.

Izveštavanje podataka se takođe vrši putem online sistema za izveštavanje o kvalitetu vazduha iz mreže za praćenje kojim upravlja Hidrometeorološki institut Kosova ².

Praćenje kvaliteta vazduha na Kosovu podeljen je na dve oblasti: **Aglomerat -AKS1** (Priština), sa stanicama IHMK -a, Rilindja, Obilić, Dardhishta i Palaj) i **ZKS1 oblast (Ostatak Kosova)** sa stanicama u Gnjilanu, Peći, Prizrenu, Glogovcu, Brezovici, Mitrovici i Elez Hanu.

Tabela 1 prikazuje podatke o kvalitetu vazduha prema nadziranim parametrima i prema relevantnim stanicama za 2020. Podaci pokazuju da je bilo prekoračenja dozvoljenih vrednosti uglavnom za parametar PM₁₀, u gotovo svim nadzornim stanicama. U stanicama u Gnjilanu i Peći registrovan je najveći broj slučajeva prekoračenja sa 82, u KHMK Prištini registrovano je 57 slučajeva prekoračenja, pri tom Rilindja 78, u Prizrenu 53 slučaja, u Glogovcu 42 slučaja, u Mitrovici 54 i u Obiliću 62 slučaja.

Najveći broj slučajeva prekoračenja zabeležen je tokom jesensko-zimske sezone, što je posledica korišćenja goriva za grejanje. U ovoj sezoni meteorološki uslovi u velikoj meri utiču na kvalitet vazduha zbog vlažnosti, atmosferskih padavina, magle itd.

Prekoračenja normi kvaliteta vazduha zabeležena su i za parametar PM_{2.5}, dok su drugi nadzirani parametri bili unutar normi kvaliteta.

Tabela 1: Podaci o kvalitetu vazduha prema parametrima i stanicama za praćenje za 2020

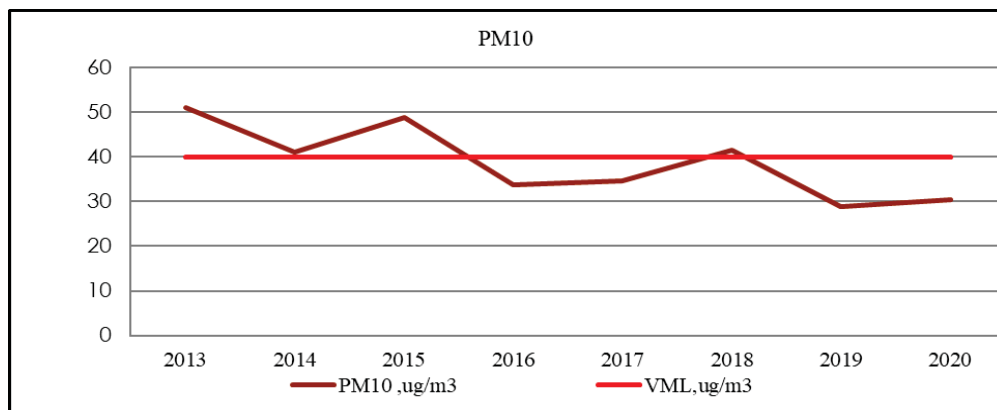
Oblast: Aglomerat -AKS1 (region Prištine)				
Stanica: Priština, KHMI				
Parametar	Prosečna godišnja koncentracija	Prekoračenje 24 h	Prekoračenje 8 h	Prekoračenje 1 h
PM ₁₀	32.5 µg/m ³	57		
PM _{2.5}	22.9 µg/m ³			
NO ₂	20.3 µg/m ³			0
SO ₂	13.9 µg/m ³	0		0
O ₃	43.6 µg/m ³		1	
CO	1.9 mg/m ³		0	
Stanica: Priština, Rilindja				
Parametar	Prosečna godišnja koncentracija	Prekoračenje 24 h	Prekoračenje 8 h	Prekoračenje 1 h
PM ₁₀	37.4 µg/m ³	78		
PM _{2.5}	24.0 µg/m ³			
NO ₂	26.0 µg/m ³			1
SO ₂	11.0 µg/m ³	0		0
O ₃	46.3 µg/m ³		3	
CO	1.5 mg/m ³		0	
Stanica: Drenica				

² <http://ihmk-rks.com/t/?page=1,5> i <http://kosovoairquality.rks-gov.net/secure/index2.html>

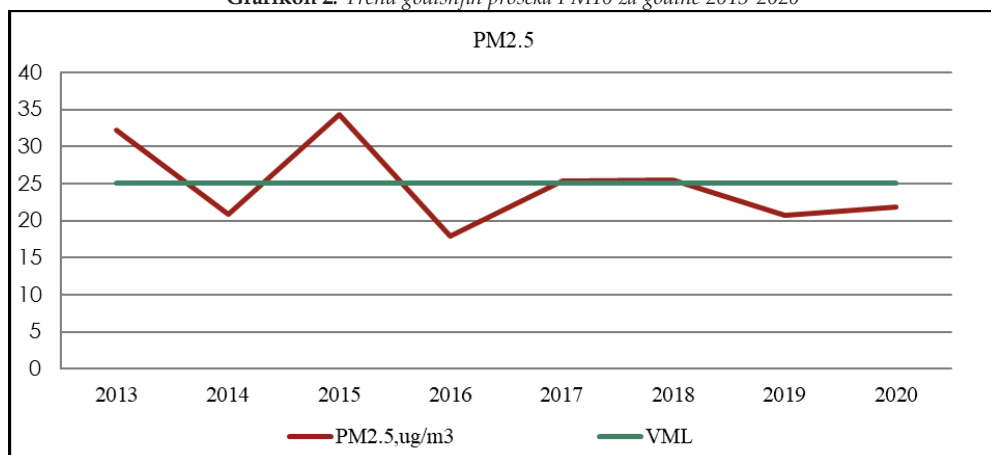
Parametar	Prosečna godišnja koncentracija	Prekoračenje 24 h	Prekoračenje 8 h	Prekoračenje 1 h
PM10	25.9 µg/m ³	42		
PM2.5	19.3 µg/m ³			
NO2	12.7 µg/m ³			0
SO2	6.1 µg/m ³	0		0
O3	49.7 µg/m ³		4	
CO	0.3 mg/m ³		0	
Stanica: Obilić				
Parametar	Prosečna godišnja koncentracija	Prekoračenje 24 h	Prekoračenje 8 h	Prekoračenje 1 h
PM10	30.1 µg/m ³	62		
PM2.5	21.5 µg/m ³			
NO2	18.0 µg/m ³			0
SO2	14.6 µg/m ³	0		2
O3	35.0 µg/m ³		0	
CO	1.5 mg/m ³		1	
Stanica: Dardhishtë				
Parametar	Prosečna godišnja koncentracija	Prekoračenje 24 h	Prekoračenje 8 h	Prekoračenje 1 h
PM10	30.4 µg/m ³	54		
PM2.5	20.9 µg/m ³			
NO2	10.4 µg/m ³			0
SO2	15.5 µg/m ³	0		0
O3	42.2 µg/m ³		0	
CO	2.4 mg/m ³		3	
Stanica: Palaj				
Parametar	Prosečna godišnja koncentracija	Prekoračenje 24 h	Prekoračenje 8 h	Prekoračenje 1 h
PM10	17.6 µg/m ³	12		
PM2.5	12.6 µg/m ³			
NO2	8.2 µg/m ³			0
SO2	7.6 µg/m ³	0		0
O3	51.7 µg/m ³		0	
CO	0.2 mg/m ³		0	
ZKS1 oblast (ostatak Kosova)				
Stanica: Prizren				
Parametar	Prosečna godišnja koncentracija	Prekoračenje 24 h	Prekoračenje 8 h	Prekoračenje 1 h
PM10	29.6 µg/m ³	53		
PM2.5	22.1 µg/m ³			
NO2	17.8 µg/m ³			0
SO2	8.4 µg/m ³	0		0
O3	58.8 µg/m ³		17	
CO	0.4 mg/m ³		0	
Stanica: Gnjilane				
Parametar	Prosečna godišnja koncentracija	Prekoračenje 24 h	Prekoračenje 8 h	Prekoračenje 1 h
PM10	39.4 µg/m ³	82		
PM2.5	29.3 µg/m ³			
NO2	18.9 µg/m ³			0
SO2	5.5 µg/m ³	0		0
O3	50.6 µg/m ³		2	
CO	0.5 mg/m ³		0	
Stanica: Elez Han				

Parametar	Prosečna godišnja koncentracija	Prekoračenje 24 h	Prekoračenje 8 h	Prekoračenje 1 h
PM10	25.6 µg/m ³	34		
PM2.5	17.6 µg/m ³			
NO ₂	18.0 µg/m ³			0
SO ₂	5.5 µg/m ³	0		0
O ₃	52.8 µg/m ³		1	
CO	0.2 mg/m ³		1	
Stanica: Mitrovica				
Parametar	Prosečna godišnja koncentracija	Prekoračenje 24 h	Prekoračenje 8 h	Prekoračenje 1 h
PM10	29.2 µg/m ³	54		
PM2.5	22.1 µg/m ³			
NO ₂	14.1 µg/m ³			0
SO ₂	42.1 µg/m ³	0		0
O ₃	26.5 µg/m ³		0	
CO	0.3 mg/m ³		0	
Stanica: Peć				
Parametar	Prosečna godišnja koncentracija	Prekoračenje 24 h	Prekoračenje 8 h	Prekoračenje 1 h
PM10	36.4 µg/m ³	82		
PM2.5	28.7 µg/m ³			
NO ₂	14.3 µg/m ³			0
SO ₂	10.2 µg/m ³	0		0
O ₃	35.9 µg/m ³		1	
CO	0.6 mg/m ³		1	
Stanica: Brezovica				
Parametar	Prosečna godišnja koncentracija	Prekoračenje 24 h	Prekoračenje 8 h	Prekoračenje 1 h
PM10	7.6 µg/m ³	1		
PM2.5	5.7 µg/m ³			
NO ₂	1.5 µg/m ³			0
SO ₂	3.8 µg/m ³	0		0
O ₃	92.4 µg/m ³		18	
CO	0.3 mg/m ³		0	

Što se tiče trenda godišnje koncentracije praćenih parametara, na osnovu godišnjih podataka za period 2013-2020, dolazi do značajnog smanjenja koncentracije zagađujućih materija koje može biti povezano sa merama preduzetim za smanjenje zagađenja. Trend smanjenja koncentracije evidentan je posebno u slučaju parametara PM10 i PM2,5 (grafikon 2 i grafikon 3).

Grafikon 2: Trend godišnjih proseka PM10 za godine 2013-2020

Grafikon 3: Trend godišnjih proseka PM2,5 za godine 2013-2020

Godišnji trend koncentracije za period 2013-2020 za ostale parametre kvaliteta vazduha prikazan je u Aneksu 3.

Konkretniji detalji o kvalitetu vazduha na Kosovu za 2020. mogu se naći u Godišnjem izveštaju o stanju vazduha na Kosovu³.

3.1.2. Emisije u vazduh

Tokom 2020. - 2021. godine, KAZŽS je podržala projekat "Sistem upravljanja informacijama za kvalitet vazduha, promenu ponašanja i komunikacione usluge" koji podržava Milenijumska fondacija Kosova (MFK). U okviru ovog projekta, izvori

³ Izveštaj o stanju vazduha na Kosovu 2020 ([http://www.ammk-rks.net/repository/docs/Raporti_për_qiejndjen_e_ajrit_në_Kosovë_per_vitin_2020_\(final_web_alb\).pdf](http://www.ammk-rks.net/repository/docs/Raporti_për_qiejndjen_e_ajrit_në_Kosovë_per_vitin_2020_(final_web_alb).pdf))

zagađivača vazduha su identifikovani za celu teritoriju Kosova i napravljen je Inventar emisija u vazduh za Kosovo.⁴

Inventar emisija daje procenu lokacije i količine zagađivača ispuštenih u vazduh iz različitih izvora. Inventar je jedan od glavnih alata koji se koristi u upravljanju kvalitetom vazduha jer pruža informacije putem kojih razumemo ko su relativni doprinosi aktivnostima i resursima, omogućavajući na taj način delotvorne akcije za smanjenje emisija i poboljšanje kvaliteta ambijentalnog vazduha. U okviru pripreme inventara emisija, procenjeni su sledeći zagađivači: čestice: PM10, PM2.5, azot oksidi (NOx), sumpor dioksid (SO2), ugljen monoksid (CO), generalno volatilna nemetanska jedinjenja (NMVOC), arsen (As), kadmijum (Cd), živa (Hg) i olovo (Pb).

Metodologija i izvori podataka - Izrada inventara emisija zasnovana je na metodologiji koju je postavila Evropska agencija za životnu sredinu⁵ i podržana je postojećim podacima na Kosovu. Ovo uključuje podatke iz drugih inventara koje su sačinile Kosovska agencija za zaštitu životne sredine i Japanska agencija za međunarodnu saradnju za određena područja Kosova i za druge svrhe.

Na nacionalnom nivou, podatke su prikupljale institucije poput Kosovske agencije za statistiku, Kosovske katastarske agencije i Ministarstva infrastrukture. Na lokalnom nivou, podatke su prikupljale gradske opštine. U nekim slučajevima, posebni podaci su prikupljeni iz drugih studija, poput onih koje je sprovedla Evropska unija. Podaci u Inventaru emisija posebno predstavljaju 2018. godinu. Ova godina je postavljena jer je procenjeno da su dostupni podaci za izradu inventara tačniji i pouzdaniji.

Sledeći izvori emisija uključeni su u inventar, koje nazivamo "sektori":

- Mala sagorevanja- komunalije i preduzeća za grejanje kuće (uključujući kuvanje);
- Saobraćaj: putevi i vazduhoplovstvo;
- Industrija: elektrane i velike industrijske instalacije;
- Poljoprivreda;
- Deponije (otpad);
- Rudnici i kamenolomi, i
- Prirodni resursi (šume).

Rezultati i zaključci - Rezime emisija na Kosovu u 2018. za svaki sektor predstavljen je u Tabeli 2 i na Grafikonu 4.

Tabela 2. Emisije na Kosovu u 2018. za glavne zagađivače po sektorima

Zagađivači	Mala sagorevanja	Transport	Industrija	Poljoprivreda	Kamenolomi	Ukupno

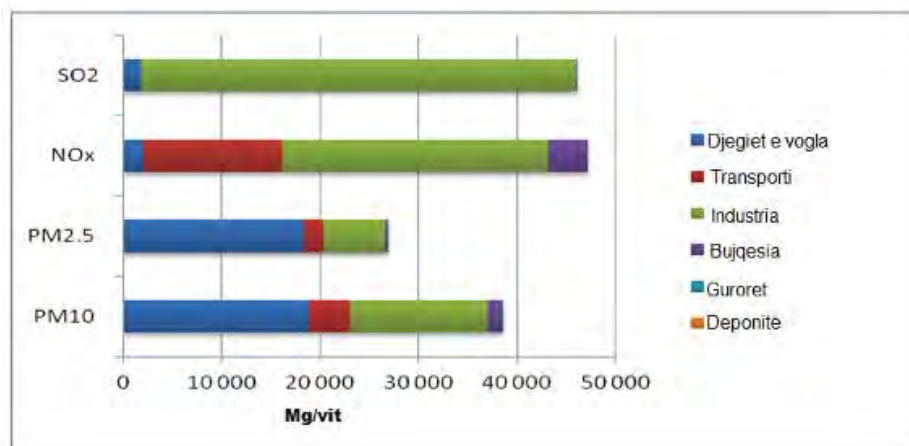
⁴ "Upravljanje projektima, sistem upravljanja kvalitetom vazduha, promena ponašanja i komunikacione usluge ZADATAK 1: Ažuriranje inventara emisija: Detaljna metodologija za popis emisija supstanci na Kosovu i opseg elektronske baze podataka

⁵ Izveštaj EEA br. 13/2019; Vodič o popisu emisija zagađujućih materija u vazuh EMEP / EEA 2019 - Evropska agencija za životnu sredinu (europa.eu)

	(Mg/godišnje)	(Mg/godišnje)	(Mg/godišnje)	(Mg/godišnje)	(Mg/godišnje)	(Mg/godišnje)
PM10	18 883	4 174	14 003	1 443	112	38 616
PM2.5	18 397	1 860	6 372	204	11	26 846
NOx	1 976	14 169	26 971	4 028	0	47 145
SO2	1 745	9.5	44 201	2,8	0	45 958

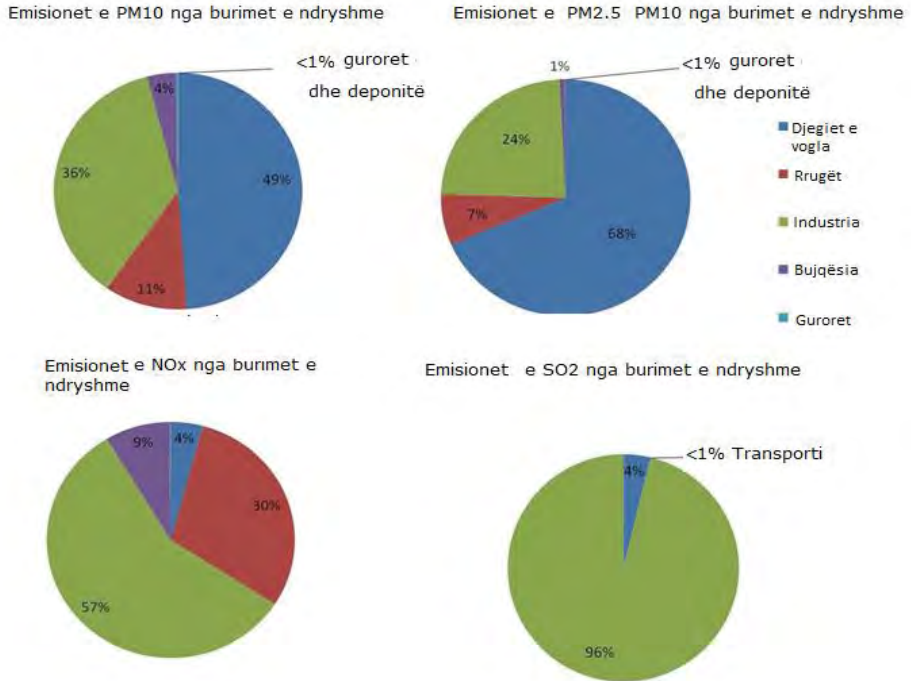
Kao što se može videti iz tabele i grafikona, najveće emisije za PM10 i PM 2.5 dolaze iz sektora malog sagorevanja i industrije. Najveće emisije NOx dolaze iz industrije i transportnog sektora, dok najveće emisije SO2 dolaze iz industrije.

Emisija drugih zagađivača, poput teških metala, iznosi oko 630 kg / godišnje, a emisija volatilnih nemetanskih jedinjenja (NMVOC) - oko 28 Mg / godišnje.

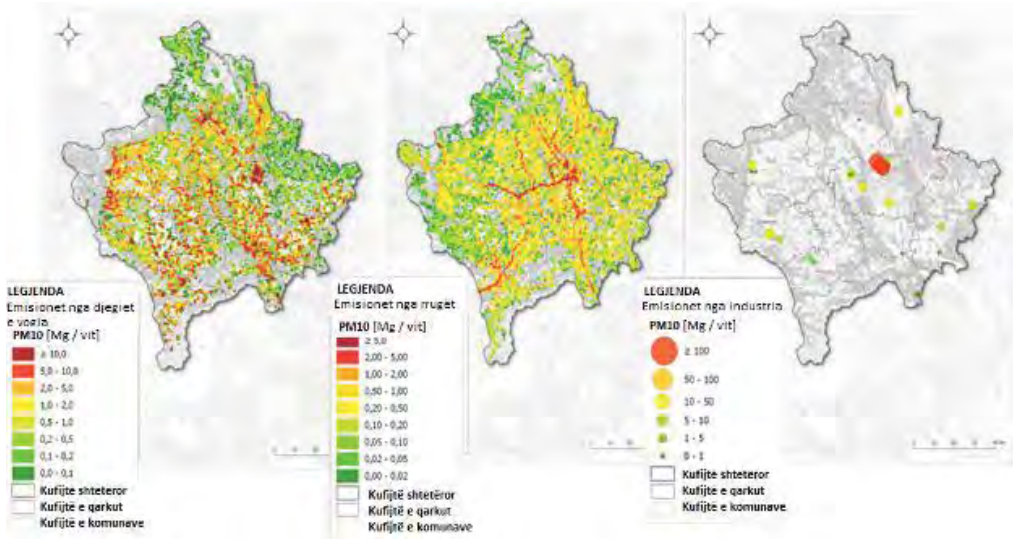

Grafikon 4. Emisije na Kosovu u 2018. za glavne zagađivače po sektorima [mg / godišnje]

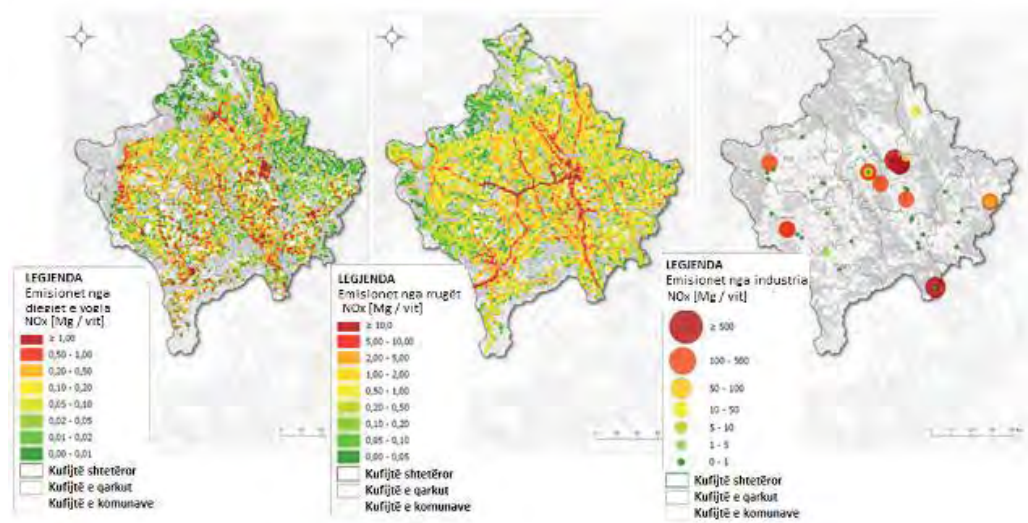
Grafikon 4 prikazuje udeo sektora u emisijama glavnih zagađivača, dok grafikoni 5 i 6 prikazuju opseg (lokacije) emisija PM10 i NOx.

Grafikon 5. Učesće sektora (resursa) u emisijama glavnih zagađivača

Grafikon 6: Godišnja emisija PM10 za glavne izvore

Grafikon 7: Godišnja emisija NOx za glavne izvore

Na osnovu prikazanih podataka u vezi sa inventarom emisija u vazduh za Kosovo, mogu se izvesti sledeći zaključci:

- Najveći izvori emisija PM10 i PM2,5 su mala sagorevanja, uglavnom grejanje za domaćinstvo. Sveukupno, gotovo 50% PM10 i 68% PM2.5 dolazi od manjih sagorevanja. Industrija je druga po veličini sa 37% za PM10 i 24% za PM2.5. Transport, uglavnom drumski, treći je izvor sa 11% i 7% udela. Preostali sektori čine manje od 5% emisija.
- Industrija i transport, uglavnom drumski saobraćaj, najveći su izvori emisije NOx. Industrija predstavlja 57%, a transport 30%.
- Industrija je najveći izvor emisije SO2 od 96%.
- Većina emisija PM10, PM2.5 i NOx događa se u urbanim područjima i duž glavnih puteva.
- Mala sagorevanja su glavni izvor emisije teških metala, CO i NMVOC. Međutim, emisije teških metala i NMVOC iz industrije nisu uključene.

3.1.3. Emisije gasova sa efektom staklene bašte

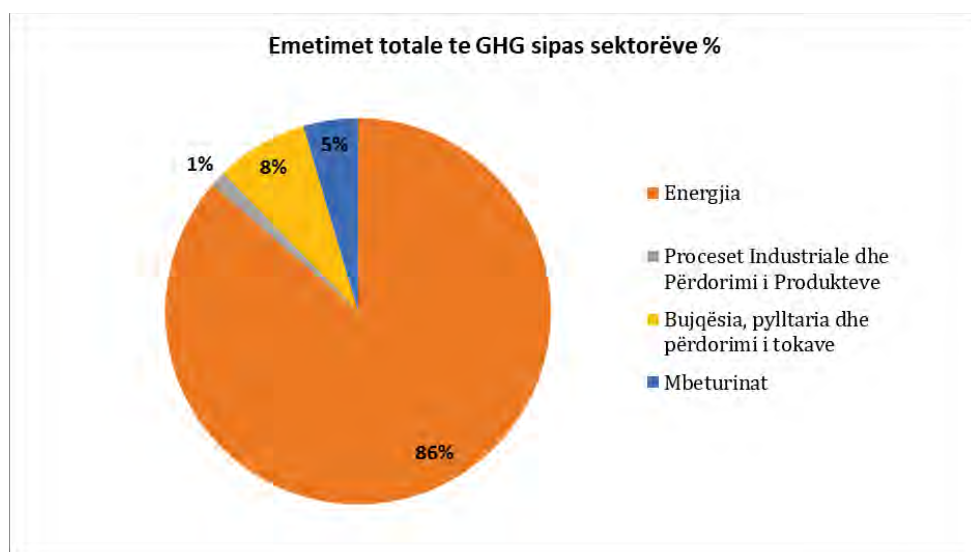
U okviru aktivnosti za period 2020-2021, KAŽS je takođe izvršila procenu emisije gasova sa efektom staklene bašte za 2019. godinu.

Godišnje emisije gasova sa efektom staklene bašte na Kosovu za 2019. godinu procenjuju se na oko 9613 Gg (giga grama) ekvivalenta CO2, (ekvivalent) ili oko 9,6 miliona tona CO2 ekvivalenta. Glavni izvor emisije gasova sa efektom staklene bašte je energetski sektor sa udelom od 86% u ukupnim emisijama. Drugi sektor je sektor

poljoprivrede, šumarstva i korišćenja zemljišta sa 8%. Sektor otpada predstavlja 5% ukupnih emisija, dok sektor industrijskih procesa i upotrebe proizvoda sa oko 1% (tabela 3 i grafikon 8).

Tabela 3: Ukupne emisije gasova sa efektom staklene bašte na Kosovu po sektorima za 2019

GHG emisije na Kosovu za 2019	Gg CO ₂ eq.
Električna energija	8624
Industrijski procesi i upotreba proizvoda	130
Poljoprivreda, šumarstvo i korišćenje zemljišta	773
Otpad	457
Ukupno emisija	9613

Grafikon 8: GHG emisije po sektorima (%)

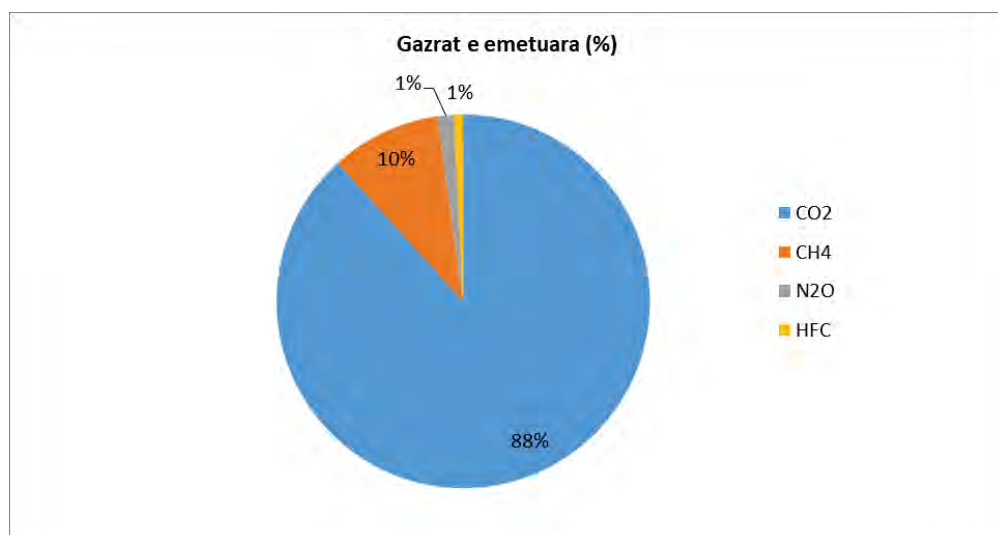
Ključne kategorije emisija gasova sa efektom staklene bašte prema IPCC -u (Međuvladin panel o klimatskim promenama) su: energetska industrija, drumski saobraćaj, prerađivačka i građevinska industrija, enterička fermentacija, odlaganje čvrstog otpada, proizvodnja cementa, gradska voda, direktne emisije iz upravljanja zemljištem, upravljanje stajskim đubrivom itd. Za više detalja tabela 4.

Tabela 4: Ključne kategorije emisija za 2019. prema IPCC -u

Šifra kategorije prema IPCC	Kategorija prema IPCC	Emisioni gasovi sa efektom staklene bašte	2019 (Gg CO ₂ eq.)
1.A.1	Energetska industrija	CO ₂	6316
1.A.3	Drumski saobraćaj	CO ₂	1337

1.A.2	Prerađivačka i građevinska industrija	CO ₂	561
3.A.1	Enterička fermentacija	CH ₄	476
1.A.4	Ostali energetske sektori	CO ₂	410
4.A	Odlaganje čvrstog otpada	CH ₄	277
2.A.1	Proizvodnja cementa	CO ₂	216
4.D	Gradske vode i ispuštanja vode	CH ₄ & N ₂ O	105
3.C.4	Direktne emisije N ₂ O iz upravljanja zemljištem	N ₂ O	89
3.A.2	Upravljanje đubrivom	CH ₄	69
1.B.1	Čvrsta goriva	CH ₄	36
3.C.5	Indirektne emisije N ₂ O iz upravljanja zemljištem	N ₂ O	33

Glavni ispušteni gas je CO₂ sa 88%, metan učestvuje sa 10% ukupnih emisija, dok N₂O i HFC učestvuju sa oko 1% emisija (grafikon 9).

Grafikon 9: Ukupni ispušteni gasovi (%)

Trend ukupnih emisija GHG na Kosovu u periodu 2014-2019 (grafikon 10), označava nelinearni trend. 2014. ima najniže emisije (8811 Gg CO₂ ekv.), Dok 2016. ima najveće emisije (10641 Gg CO₂). Godina 2019. sa 9995 Gg CO₂ ekv., što označava tendenciju povećanja emisije u odnosu na prethodnu 2018. godinu (9852 Gg CO₂ ekv.) Ukupne emisije gasova sa efektom staklene bašte na Kosovu uveliko zavise od količine energije proizvedene iz uglja koji je glavni izvor emisije gasova sa efektom staklene bašte u našoj zemlji.

Grafikon 10: Trend ukupnih emisija gasa na Kosovu 2014-2019

U poređenju sa drugim zemljama u Evropi, Kosovo ima manje emisije (5 tona ekvivalenta CO₂) po stanovniku od proseka Evropske unije, ali ima veće emisije od nekih zemalja u regionu. Što se tiče emisije CO₂ po jedinici BDP -a (bruto domaći proizvod), Kosovo sa 0,5 kg CO₂ ima veće emisije od proseka Evropske unije i veće je od ostalih zemalja u regionu osim Bosne i Hercegovine.

Za više detalja o emisijama gasova sa efektom staklene bašte na Kosovu možete pogledati i Izveštaj o emisijama gasova sa efektom staklene bašte na Kosovu 2014-2019⁶

3.2. Voda

Industrijski razvoj, urbanizacija i intenzivna poljoprivreda samo su neki od faktora koji utiču na zagađenje vode. Uprkos stalnom angažmanu, nekontrolisano korišćenje vodnih resursa i oštećenje korita reka i dalje ostaje jedan od oblika degradacije naših vodnih resursa.

Pritisci u vodi dolaze uglavnom kao rezultat povećane količine ispuštene otpadne vode bez odgovarajućeg fizičkog, hemijskog i biološkog tretmana. Sve to ima uticaj na povećanje vrednosti fizičkih, hemijskih i mikrobioloških parametara u vodnim telima. Drugi pritisci padavina su oticanje sa poljoprivrednog zemljišta i drugih

⁶ Izveštaj o emisiji gasova sa efektom staklene bašte 2014-2019 ([http://www.ammk-rks.net/repository/docs/Raporti_GHG_2014-2019_\(final_ueb_version\).pdf](http://www.ammk-rks.net/repository/docs/Raporti_GHG_2014-2019_(final_ueb_version).pdf))

površina zagađenja, što dovodi do rasta suspendovanih supstanci, neorganskih materijala (đubriva -N, P, K, NH₄⁺ itd.) i organskih (PCB, herbicidi itd.). Među najvećim pritiscima na vodna tela su industrijska ispuštanja različitih delatnosti.

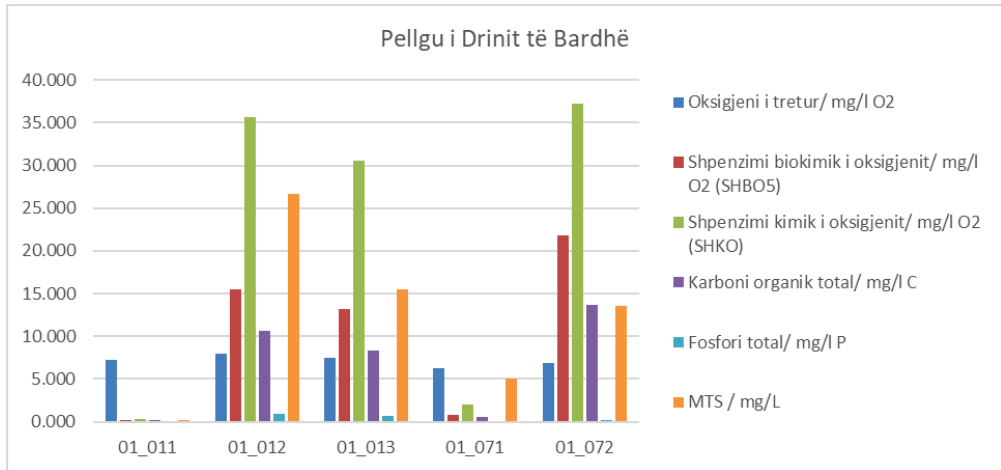
3.2.1. Kvalitet površinskih voda

Rečne vode na teritoriji Republike Kosovo prati Hidrometeorološki institut Kosova. Kvalitet ovih reka određuje se na osnovu fizičkih, hemijskih i analiza teških metala. Mreža za praćenje ima ukupno 54 mesta uzorkovanja (stanice za praćenje). Fizički parametri koji se trenutno prate su 10 fizičkih parametara (mereno 11 puta godišnje), 39 hemijskih parametara (mereno 11 puta godišnje) i 8 teških metala (2 puta godišnje). Stanice za praćenje reka, nadzirani parametri i učestalost merenja prikazani su u **Aneksima 4 i 5** izveštaja.

U ovom izveštaju stanje vode odražava se kroz sledeće pokazatelje (parametre): Rastvoreni kiseonik (mg/l O₂); Biohemijska potražnja kiseonika - BPK₅ (mg/l O₂), Potražnja hemijskog kiseonika - KPK (mg/l O₂); Ukupni organski ugljen- C (mg/l); Ukupni fosfor-P (mg/l), Ukupna suspendovana materija-TSM (mg/L). Vrednosti prikazane na grafikonima su prosečne vrednosti za 2018. i 2019. godinu.

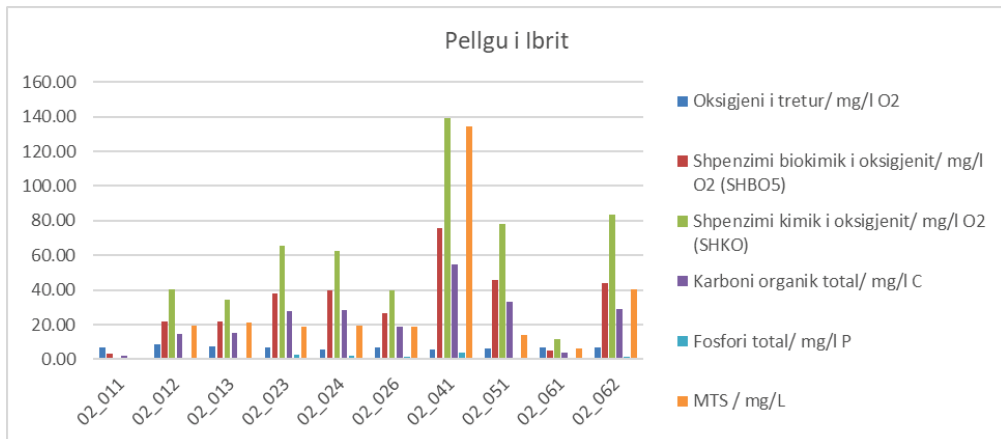
Parametri poput otopljenog kiseonika (O₂), potražnje biohemijskog kiseonika u trajanju od 5 dana (BPK), potražnje hemijskog kiseonika (COD) pokazuju nivo organskog i bakteriološkog zagađenja vode i pripadaju skupu parametara za koje se očekuje da će imati pritisak gore navedene pojave. Prisustvo fosfora (P_{tot}) uzrokuje eutrofikaciju u vodama.

Sliv Belog Drima - U ovom slivu vrši se odabir za dve reke, naime Beli Drim i reku Ereniku (grafikon 11), gde je kao godišnja prosečna vrednost predstavljena potreba za hemijskim kiseonikom /mg /l O₂ (COD) i to u obe stanice za praćenje duž toka reke isključujući referentne stanice (izvori).

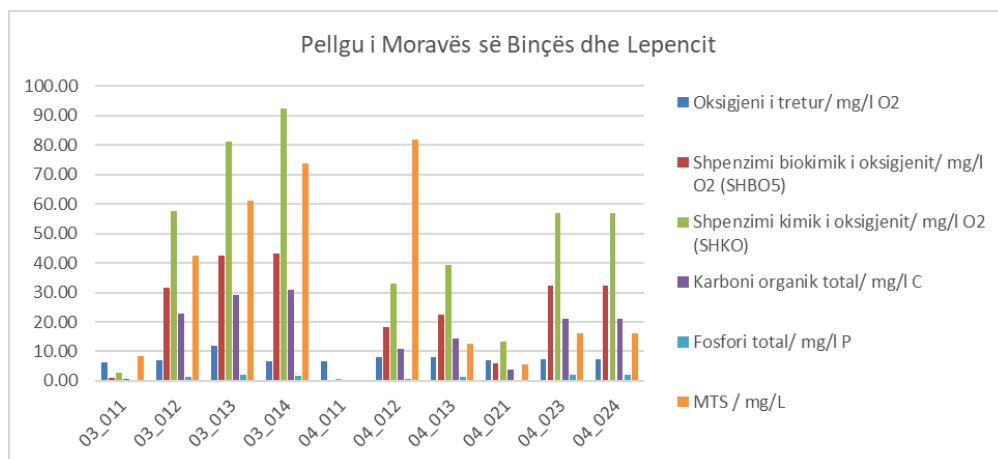
Grafikon 11: Indikatorji odabrani praćenjem kvaliteta rečne vode - HMIK 2018-2019 (sliv Belog Drima)

Sliv reke Ibar - U ovom slivu izvršen je izbor za ove reke: Ibar, Sitnica, Prištevka, Gračanku i Drenica (grafikon 12), gde se može videti da reka Prištevka/Bresje, sa gotovo svim predstavljenim parametrima, pokazuje veće vrednosti, jer reka se proteže uz najnaseljenije područje i uključuje i industrijska područja.

Grafikon 12: Indikatorji odabrani praćenjem kvaliteta rečne vode - HMIK 2018-2019 (sliv reke Ibar)

Binačka Morava i sliv Lepenca - U slivu Binačke Morave, reka Binačka Morava je odabrana sa ukupno četiri nadzorne stanice (grafikon 13), gde je gotovo u svim njenim stanicama za praćenje došlo do povećanja ovih šest parametara. Dok su u slivu Lepenca, odabrane su dve reke: Lepenac i Nerodimka.

Grafikon 13: Pokazatelji odabrani praćenjem kvaliteta rečne vode - HMIK 2018-2019 (Binačka Morava i sliv Lepenca)

Na osnovu ove tri karte (teritorijalni delovi svih slivova), gde prisustvo ukupne količine ukupnog fosfora/mg/l P, na osnovu analiza sprovedenih u ovom periodu, u rečnim vodama neće imati izražen uticaj na površinske vode, jer se njegove vrednosti prikazane na grafikonu za 2020. kreću između 0,05 mg/l P (Ibri/Kushtova) i 3,39 mg/l P (Prištevka/Bresje). Na osnovu toga možemo zaključiti da površinske vode na Kosovu nisu ugrožene eutrofikacijom.

Takođe, pokazatelj biohemijske potrebe kiseonika (BPK5), tokom perioda praćenja za 2020. godinu, pokazuje da se procenjene vrednosti kreću između 0,23 mg O₂ / l (Ibar/ Kushtova) i 75,66 mg O₂ / l, u reci Prištevka / Bresje. Ovo ukazuje na najveće godišnje zagađenje vode u rekama Prištevka/Bresje još jednu godinu zaredom.

Iako u prirodnim uslovima čiste vode uopšte nemaju BPK5, ovo zagađenje je opravdano činjenicom da su površinske vode uvek i svuda oko sve izloženije ispuštanju zagađenih voda kroz koje se stvaraju optimalni uslovi za povećanje vrednosti BPK5.

Trend promene statusa voda za 2019. i 2020. godinu za odgovarajuće nadzorne stanice za pokazatelje uključene u ovu procenu prikazan je u Tabeli 5.

Tabela 5: Trend kvaliteta rečne vode 2019-2020

Nadzorna stanica	Rastvori kiseonik / mg/l O ₂	Biohemijska potreba kiseonika / mg/l O ₂ (BOD ₅)	Hemijska potreba kiseonika / mg/l O ₂ (COD)	Ukupni organski ugljenik / mg/l C	Ukupni fosfor / mg/l P	Ukupna suspendovana materija / mg/L (TSM)
RV01_011	↓	↑	↑	↑	↓	↔
RV01_012	↓	↑	↑	↑	↑	↑

RV01_013	↓	↑	↑	↑	↑	↓
RV01_071	↓	↑	↑	↑	Nema merenja	↑
RV01_072	↓	↑	↑	↑	↓	↓
RV02_011	↓	↑	↑	↑	Nema merenja	↓
RV02_012	↓	↑	↑	↑	↑	↑
RV02_013	↑	↑	↑	↑	↑	↑
RV02_023	↑	↑	↑	↑	↑	↑
RV02_024	↑	↑	↑	↑	↑	↑
RV02_026	↑	↓	↓	↓	↑	↓
RV02_041	↑	↑	↑	↑	↑	↑
RV02_051	↑	↑	↑	↑	↓	↑
RV02_061	↓	↓	↓	↓	Nema merenja	↑
RV02_062	↑	↑	↑	↑	↑	↑
RV03_011	↓	↓	↓	↓	Nema merenja	↑
RV03_012	↑	↑	↑	↑	↑	↑
RV03_013	↑	↑	↑	↑	↑	↑
RV03_014	↓	↑	↑	↑	↑	↑
RV04_011	↓	↑	↑	↑	Nema merenja	↔
RV04_012	↓	↑	↑	↑	↑	↑
RV04_013	↓	↑	↑	↑	↑	↑
RV04_021	↓	↑	↑	↑	Nema merenja	↑
RV04_023	↑	↑	↑	↑	↑	↓
RV04_024	↑	↑	↑	↑	↑	↓

3.2.2. Količina površinske vode

Osim kvalitete vode, HMIK prati i količinu vode. Količina vode se prati putem hidrometrijske mreže koja se sastoji od nekoliko mernih stanica u rekama na kojima se vrše merenja količine vode. Ove stanice mere nivo (H) i dovod (Q). Sledeće tabele prikazuju podatke o nivou vode H (cm) i dovodu (Q) u hidrometrijskim stanicama, sprovedene 2020. godine (tabela 6).

Tabela 6: Prosečne godišnje vrednosti H (cm) po mernim stanicama 2020

Stanica	Prosek (cm)
Gjonaj	183
Këpuz	106
Gjakova	96
Deçan	40
Gryka	69
Drelaj	54
Vllashnje	75
Prizren	47
Pirana	122
Mirusha	39

Berkova	87
Leposavič	147
Vragoli	51
Nedakovc	184
Milloseva	135
Lluzhan	87
Lipjan	28
Konçul	227
Viti	34
Domorovc	108
Hani i Elezit	72
Brod	37
Kaçanik	41
Mlika	74

U sledećoj tabeli su prikazani podaci za dovod Q (m³/sek) za hidrometrijske stanice sprovedene 2020. godine (tabela 7).

Tabela 7: Prosečne godišnje vrednosti dovoda Q (m³/sek) po mernim stanicama 2020

Stanica	Prosek (m ³ /sec)
Gjonaj	30.461
Deçan	0.979
Gryka	7.625
Prizren	2.375
Lluzhan	2.123
Brod	1.240
Kaçanik	0.980
Mlika	1.677

3.3.3. Tretman otpadnih voda

Kosovo još nije razvilo sistem za prečišćavanje otpadnih voda, jer se nalazi u fazi izgradnje postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda.

Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u regionu Prizrena je već završena, dok su sprovedene studije izvodljivosti i u toku su radovi na postrojenjima za prečišćavanje vode za region Đakovice, Peći, Gnjilana, Prištine, Uroševca i Mitrovice. Studiju izvodljivosti i projekat za Prizren, Đakovicu i Peć finansiraju Vlada Kosova i Nemačka razvojna banka, dok studiju izvodljivosti za prečišćavanje gradskih voda za Gnjilane, Uroševac i Mitrovicu finansira Evropska unija.

Trenutno, operativna postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda uključuju postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda u Srbici sa godišnjim kapacitetom od oko 734.421 m³, kojim upravlja RKV "Mitrovica", i 2 prečišćavanja otpadnih voda (Harilaq i Badovc) sa malim kapacitetom (104.750 m³/godišnje), kojima upravlja RKV „Priština“. Izraženo u postotku od ukupnog broja stanovnika koji imaju pristup postrojenjima za prečišćavanje otpadnih voda, ovi kapaciteti za prečišćavanje su zanemarivi i predstavljaju manje od 1% stanovništva.

3.3. Zemlja/zemljište

Potražnje za korišćenjem zemljišta u zemlji povećavaju se na godišnjem nivou, posebno u području ekonomske upotrebe, poput sektora poljoprivrede, građevinarstva, puteva, turizma, rekreacije i druge infrastrukture (upravljanje otpadom), postrojenja za pročišćavanje vode itd. Korišćenje zemljišta bez nacionalnog plana upravljanja ostaje glavni izazov održivog upravljanja zemljištem. Održivo upravljanje zemljištem i zaštita od zagađenja standard je koji moraju zadovoljiti svi nivoi institucija lokalnog, centralnog i privatnog sektora. Integrisani pristup planiranju i upravljanju korišćenjem zemljišta čak je u fokusu i prioritet politike EU. Aktivnosti Evropske agencije za životnu sredinu usmerene su na praćenje, dokumentovanje i ocenu prostornog modela, opsega i dinamike korišćenja zemljišta i pokrivenosti zemljišta u Evropi⁷. Ova dinamika praćenja i procene statusa korišćenja zemljišta treba da se primeni i na Kosovu.

3.3.1. Korišćenje zemljišta

Korišćenje zemljišta varira u zavisnosti od toga koji se privredni sektor koristi. Iako nedostaju podaci o korišćenju zemljišta a građevinske infrastrukture ili putev za 2020. godinu, u poljoprivrednom sektoru ove podatke pruža Anкета o poljoprivrednim ekonomijama za 2019. godinu.

Prema podacima ovog istraživanja, iskorišćena površina poljoprivrednog zemljišta nije se mnogo promenila i u ovom je periodu bio grubi trend korišćenja. U 2016. godini ukupna iskorišćena površina poljoprivrednog zemljišta iznosila je 415.826 ha, dok je u 2017. došlo do blagog povećanja, koje se nastavilo povećavati i 2018. godine, gde je površina iznosila 418.582 ha. Povećanje korišćenja poljoprivrednog zemljišta nastavljeno je u 2019. godini i u ovom slučaju površina je dosegla 420.141 ha, što pokazuje promenu u 2019. u odnosu na 2018. za 0,4%. Najveću površinu korišćenog zemljišta zauzimaju livade i pašnjaci (uključujući zajedničko zemljište) što čini 51,9% ukupne površine poljoprivrednog zemljišta⁸.

3.3.2. Pokrivenost zemljišta

Pokrivenost zemljišta određuje se na osnovu satelitskih snimaka koji se snimaju svakih 6 godina. Poslednja godina kada su snimljene ove fotografije bila je 2018, a do 2024. će se koristiti postojeći podaci iz 2018. godine, koje je obradila Kosovska agencija za zaštitu životne sredine u okviru projekta sprovođenja CLC 2018⁹ na Zapadnom Balkanu, koji podržava Evropska agencija za životnu sredinu. Na Kosovu je identifikovano 30 klasa pokrivenosti zemljišta od 44 u ukupnoj CORINE nomenklaturi¹⁰.

Tokom 2020. godine, KAZŽS je napravila posebnu analizu nekih kategorija zemljišnog pokrivača i otkrila da je došlo do povećanja urbanih područja, industrijskih i komercijalnih područja i onih za vađenje minerala, te je došlo do

⁷ <https://www.eea.europa.eu/themes/landuse/intro>

⁸ Zeleni izveštaj, 2020, MAFRD

⁹ CLC - Corine Land Cover (Pokrivenost zemljišta prema CORINE metodologiji)

¹⁰ Koordinacija informacija o životnoj sredini /Koordinimi i të dhënave në mjedis

gubitka površina za kategorije poljoprivrednog zemljišta, pašnjaka i šuma. Površine zelenih i rekreativnih površina ostale su iste (tabela 8).

Tabela 8: Analiza promene ključnih kategorija zemljišnog pokrivača 2012-2018

Vrsta zemljišnog pokrivača	Površina (ha) 2012	Površina (ha) 2018	Promena (ha)
Diskontinuirana urbana struktura	42457	42630	173
Industrijske ili komercijalne jedinice	4264	4538	274
Područje vađenja minerala	1621	1818	196
Urbane zelene površine	39	39	0.00
Sportski i rekreacioni prostori	107	107	0.00
Obradivo zemljište bez sistema za navodnjavanje	129099	128932	-166
Pašnjaci	17018	16669	-348
Listopadne šume	401328	400955	-372
Četinarske šume	21412	20941	-470

Detaljniji izveštaj o zemljišnom pokrivaču prema CLC -u može se naći na web stranici KAZŽS-e.¹¹

3.3.3. Praćenje zemljišta

Kosovu još uvek nedostaje sistem za praćenje zemljišta. Institucije odgovorne za praćenje zemljišta su Kosovski poljoprivredni institut i Kosovski hidrometeorološki zavod. KHMI trenutno nema potrebne kapacitete za praćenje i procenu zagađenja tla. Obe ove institucije deluju u okviru odgovarajućih ministarstava. Poljoprivredni institut u Peći, pored nadležnosti za praćenje poljoprivrednih inputa, hrane i očuvanja životne sredine, pogodnosti zemljišta, obavlja i mnoge tehničke i naučne aktivnosti vezane za analizu zemljišta, s posebnim naglaskom na poljoprivredu.¹²

Studija o zagađenju poljoprivrednog zemljišta sprovedena je zahvaljujući sredstvima EU, a sprovedli su je GIZ i NIRAS. Ovaj projekat je pratio poljoprivredno zemljište 17 opština na Kosovu koje je obuhvatilo 214.749 ha. Pokazalo se da su zemljišta u blizini industrijskih lokacija kontaminirana.

3.3.4. Erozija

Trenutno nema podataka na godišnjoj osnovi u pogledu učinka ovog pokazatelja životne sredine. Međutim, na osnovu nekih podataka dobijenih prethodnim istraživanjem, KAZŽS je napravila procenu u GIS -u za prostorno proširenje kopnenih površina sa vrlo jakim erozivnim intenzitetom i drugih površina sa jakim, srednjim i slabim erozivnim intenzitetom i površina tla bez erozije. Kao što je

¹¹ http://www.ammk-rks.net/repository/docs/Raport_CLC2018_Final.pdf

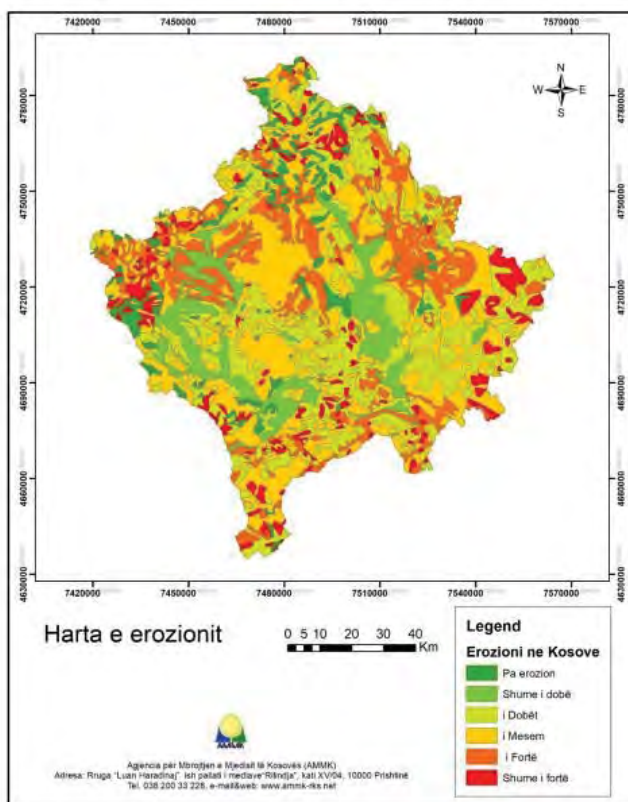
¹² Zeleni izveštaj, www.mbpzhr-ks.net

prikazano u sledećoj tabeli, 7,35% kopnenih površina na Kosovu ima veoma jak erozivni intenzitet, 16,1% jak, 35,4% srednji, 24,55% slab, 10,1% veoma slab i 6,5% nema eroziju¹³ (tabela 9).

Tabela 9: Oblici erozije na Kosovu (%)

Br.	Oblik erozije	% površine zemljišta
1	veoma jaka	7.35
2	jaka	16.1
3	umerena	35.4
4	slaba	24.55
5	Veoma slaba	10.1
6	Nema erozije	6.5

Područja sa vrlo jakim i jakim erozivnim potencijalom leže uglavnom u planinskim područjima, dok ona sa niskim erozivnim potencijalom i bez erozije leže uglavnom u dolinama i ravnim kopnenim površinama (grafikon 14).

Grafikon 14: Karta distribucije erozionih oblika

¹³ Izveštaj o pokazateljima životne sredine, KAZŽS 2020 http://ammk-rks.net/repository/docs/Mjedisi_i_Kosov%C3%ABs_2020_Raport_i_treaguesve_mjedisor%C3%AB-SHQIP.pdf

3.4.5. Uticaj poljoprivrede na zagađenje zemljišta

Zagađenje životne sredine iz poljoprivrednog sektora je neizbežno i višestruko. Negativni uticaji poljoprivrede su ozbiljni i mogu uključivati zagađenje tla, vode i vazduha i degradaciju.

Agrohemikalije uključuju supstance koje se koriste u poljoprivredi za povećanje produktivnosti tla i njegovih parametara, pripreme za suzbijanje bolesti poljoprivrednih useva i stoke.

Prema kosovskoj carini, oko 805 tona agrohemikalija uvozi se u obliku insekticida, rodenticida, fungicida, herbicida, proizvoda protiv rasta i regulatora rasta biljaka, dezinfekcionih sredstava i sličnih proizvoda. Upotreba agrohemikalija bitna je za povećanje prinosa poljoprivrednih kultura. Međutim, upotreba agrohemikalija takođe ima nedostatke, posebno u tlu, vodnim resursima i zagađenju vazduha. Iako još uvek nemamo tačne statističke podatke o upotrebi hemikalija poput pesticida, herbicida ili fungicida, teško je odrediti stepen uticaja na životnu sredinu. Osim što ubijaju insekte ili korov, takvi preparati mogu biti otrovni za čitav niz drugih organizama, uključujući ptice, ribe, korisne insekte i biljke koje nisu usmerene na iskorenjivanje.

Uvoz neorganskih đubriva (veštačkih) poznatih i kao đubriva, samo u 2019. godini, prema kosovskoj carini iznosio je 26.681 t. Ne postoje statistički podaci o količini koja se koristi za poljoprivredne potrebe od ukupnog uvoza.

Prema Izveštaju o katastru opasnog otpada i hemikalija ¹⁴ i relevantnoj bazi podataka koju je izradila KAZŽS, opasni otpad iz poljoprivrede, hortikulture, akvakulture, šumarstva, lova i ribolova proizveden u 2019. godini iznosi 160,8 t ili 0,1% ukupnog opasnog otpada. Otpadne agrohemikalije obračunavaju se kao procenat primenjen na uvezene ili upotrebljene agrohemikalije. Jedna komponenta agrohemikalija je namenjena neiskorišćavanju useva, odnosno kontaminaciji tla i vodene sredine, a druga komponenta odnosi se na agrohemikalije kojima je istekao rok upotrebe za gore navedene svrhe. Budući da je sadržaj agrohemikalija takođe u teškim metalima, njihov uticaj na životnu sredinu je dugoročan u postojećem ekosistemu.

3.4.6. Uticaj industrije na zagađenje tla

Na Kosovu još uvek ne postoji sistem odgovarajućeg nivoa upravljanja opasnim otpadom. Nakon 1999. godine velike količine opasnog otpada sakupljane su u skladištima, garažama i na neodgovarajućim mestima, bez ikakvih standarda skladištenja. Nalaze se u mnogim regionima Kosova. Trenutno se opasni otpad

¹⁴ [http://ammk-rks.net/repository/docs/Raport_Kadastri_i_mbeturinave_te_rrezikshme_dhe_kimikateve_\(web\).pdf](http://ammk-rks.net/repository/docs/Raport_Kadastri_i_mbeturinave_te_rrezikshme_dhe_kimikateve_(web).pdf)

Više detalja o lokacijama deponija opasnog otpada i drugog industrijskog otpada predstavljeno je u Izveštaju o industrijskom opasnom otpadu na Kosovu ¹⁶.

3.4. Upravljanje otpadom

Stanje u sektoru otpada u ovoj izveštajnoj godini nije zadovoljavajuće. Uprkos nekim inicijativama za poboljšanje situacije u ovom sektoru, situacija se i dalje pogoršava. I dalje se suočavamo sa neadekvatnim upravljanjem otpadom.

Što se tiče upravljanja komunalnim otpadom, postoje neke dodatne obaveze operatora koji rukuju ovim otpadom, ali i obećavajući pristup opština za poboljšanje situacije u ovom sektoru.

S druge strane, za širok raspon otpada još uvek ne postoji poseban tretman, a to uključuje opasni otpad, deo bolničkog otpada, građevinski otpad, otpadne gume, otpadna ulja itd., čije stanje i dalje predstavlja veliki problem izazov za dobrobit životne sredine.

Trenutni sistem upravljanja otpadom na Kosovu ne pruža potpune podatke o stvaranju, sakupljanju, tretmanu i odlaganju otpada, a to predstavlja izazov i u pogledu situacije u ovom sektoru.

Stanje sanitarnih deponija komunalnog otpada i dalje je strašno svake godine zbog mnogih faktora, sa posebnim naglaskom na njihovo loše upravljanje odlagalištima, nedostatak ulaganja itd.

Upravljanje industrijskim otpadom i aktivnim industrijskim odlagalištima, ali i onima nasleđenim od rudarskih i industrijskih aktivnosti, predstavljaju poseban problem za životnu sredinu. Njihovo stanje nije u potpunosti poznato, pa je potrebno u budućnosti napraviti procenu i izraditi planove i projekte za njihovo upravljanje i rehabilitaciju.

¹⁶ Izveštaj o industrijskom opasnom otpadu na Kosovu (http://www.ammk-rks.net/repository/docs/Raporti_kemikatet_shq.pdf)

Slika 16: Deponija u Mitrovici (Gërmova)

3.4.1. Proizvodnja komunalnog otpada

Još uvek nije sprovedena analiza sastava otpada, bilo na lokalnom ili centralnom nivou, koja bi dala podatke o nivou nastalog otpada u različitim opštinama, s različitim podacima između ruralnih i urbanih zona.

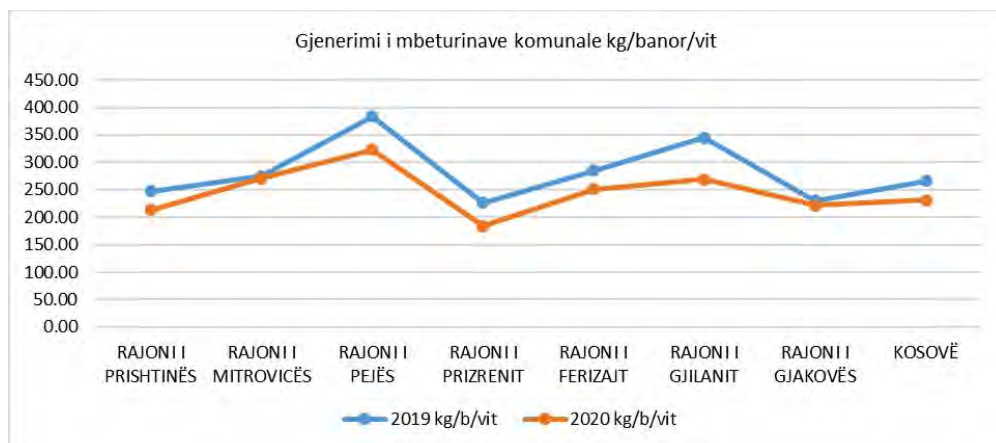
Prema Izveštaju o upravljanju komunalnim otpadom za 2020. godinu, podaci o količini prikupljenog otpada preuzeti su iz izveštaja 36 opština, a na osnovu obrade ovih izveštaja, stvaranje otpada po stanovniku (kg/stanovniku/dan) rezultiralo je sa 0,63 kg/stanovniku/danu, odnosno 230,85 kg/stanovniku/dan.

Treba napomenuti da se ovaj rezultat stvaranja otpada temelji samo na količini otpada koji su prikupili javni operateri, pa stoga ne uključuje celu količinu otpada koja se stvarno stvara na nivou zemlje.

Stoga, uzimajući u obzir broj od 1.779.521 stanovnika u zemlji (popis iz 2011.) i godišnju količinu komunalnog otpada po stanovniku, koja iznosi približno 0,63 kg / stanovniku / dan, ukupna količina otpada nastaje oko 474.153,37 tona godišnje / 2020 (tabela 10 i grafikon 17).

Tabela 10: Količina komunalnog otpada po regionima

Region	2019		2020 ¹⁷	
	kg/stanovnik./godina	kg/stanovnik./dan	kg/stanovnik./godina	kg/stanovnik./dan
REGION PRIŠTINE	247.00	0.68	213.58	0.60
REGION MITROVICE	274.38	0.75	271.00	0.74
REGION PEĆI	383.13	1.05	323.00	0.88
REGION PRIZRENA	226.62	0.62	183.87	0.50
REGION UROŠEVC	285.51	0.78	251.16	0.69
REGION GNJILANA	344.45	0.94	268.72	0.74
REGION ĐAKOVICE	230.13	0.63	221.47	0.61
KOSOVO ¹⁸	266.24	0.73	230.84	0.63

Grafikon 17: Proizvodnja komunalnog otpada kg / stanovnik / godina 2019. i 2020. godine

3.4.2. Ilegalne deponije

U maju 2021. godine registrovane su ilegalne deponije na terenu u 38 opština, u tom slučaju je registrovano 1189 divljih deponija. U odnosu na prethodnu registraciju

¹⁷ Objašnjavajuće informacije: Izveštaj je napravljen na osnovu izveštaja 36 opština za 2020. godinu (isključujući opštine: Leposavić i Severna Mitrovica). Proizvodnja za 2020. godinu je preliminarni podatak, jer su podaci koje su izveštile opštine u procesu verifikacije. Proizvodnja se zasniva na količini otpada koji su prikupili licencirani operateri.

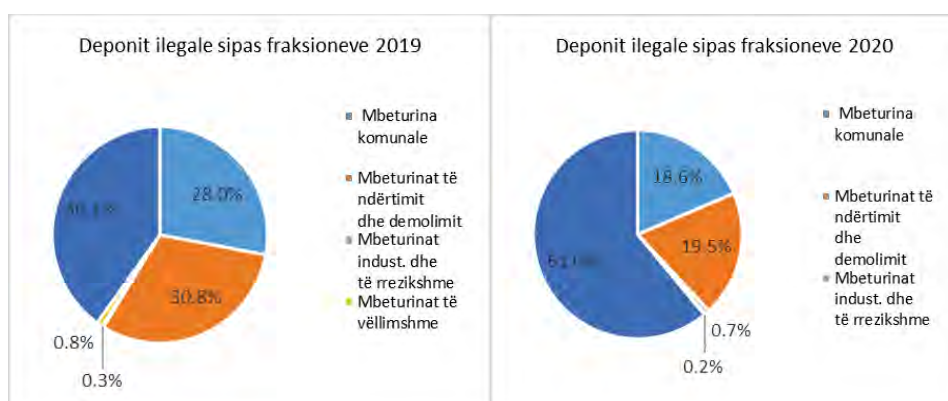
¹⁸ Vrednosti za Kosovo su prosečne vrednosti i dobijaju se deljenjem količine prikupljenog komunalnog otpada (kg) sa brojem stanovnika koji dobijaju ulugu.

divljih deponija, koja je izvršena u junu 2020. godine, ove godine je zabeležen blagi napredak u uklanjanju divljih deponija sa razlikom od 300 deponija. Kao što se može videti u Tabeli 12 ispod, region sa najviše ilegalnih deponija u obe studije bio je region Prištine, dok je region sa najmanje deponija bio region Đakovice. Najveći napredak u smislu uklanjanja divljih deponija zabeležen je u regionu Mitrovice, gde je uklonjena 121 deponija.

Tabela 11: Ilegalne deponije po regionima 2019-2020

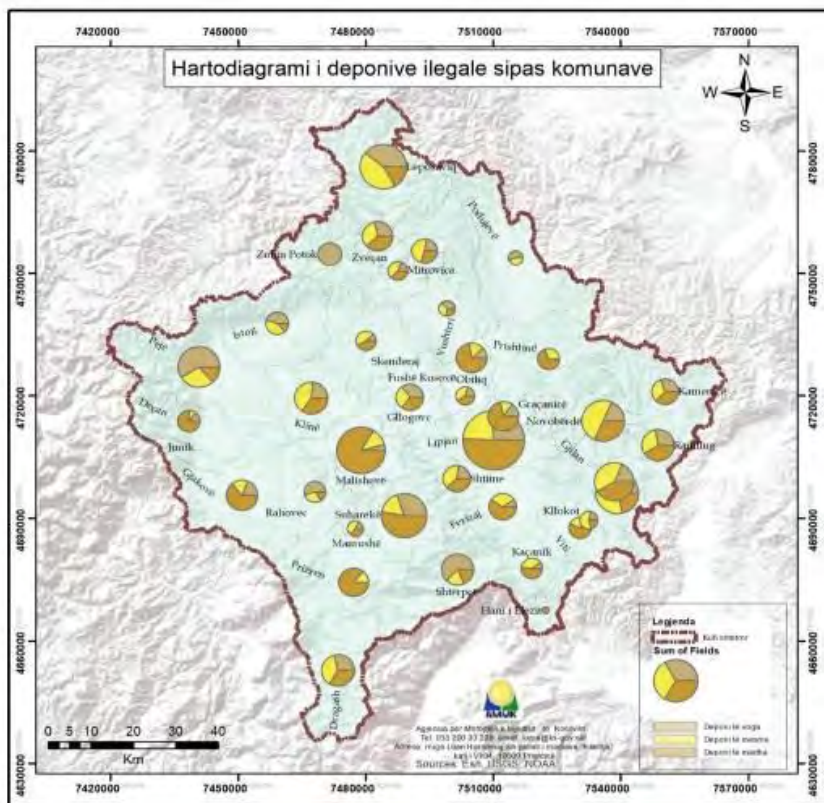
Br.	REGIONI	Ukupno ilegalnih deponija 2019	Ukupno ilegalnih deponija 2020	Dodatak-uklanjanje ilegalnih deponija 2019-2020
R1	REGION PRIŠTINE	313	277	-36
R2	REGION MITROVICE	222	101	-121
R3	REGION PEĆI	141	156	15
R4	REGION PRIZRENA	298	256	-42
R5	REGION UROŠEVC	127	118	-9
R6	REGION GNJILANA	325	242	-83
R7	REGION ĐAKOVICE	63	39	-24
KOSOVO		1489	1189	-300

Ilegalna odlagališta koja su registrovana klasifikuju se prema veličini i udelu otpada (grafikon 17). Prema udelu otpada, ilegalne deponije se klasifikuju kao: (a) deponije kućnog otpada; (b) deponije građevinskog otpada i otpada od rušenja; (c) deponije opasnog industrijskog otpada; (d) deponije glomaznog otpada; i (e) druge (mešovite) deponije.

Grafikon 17: Ilegalne deponije po frakcijama 2019 & 2020

Prema veličini, ilegalne deponije otpada razvrstavaju se na velika, srednja i mala, na osnovu rasutog materijala prema njihovoj vizuelnoj proceni, prilikom registracije na terenu, pogledajte donju kartu (grafikon 18).

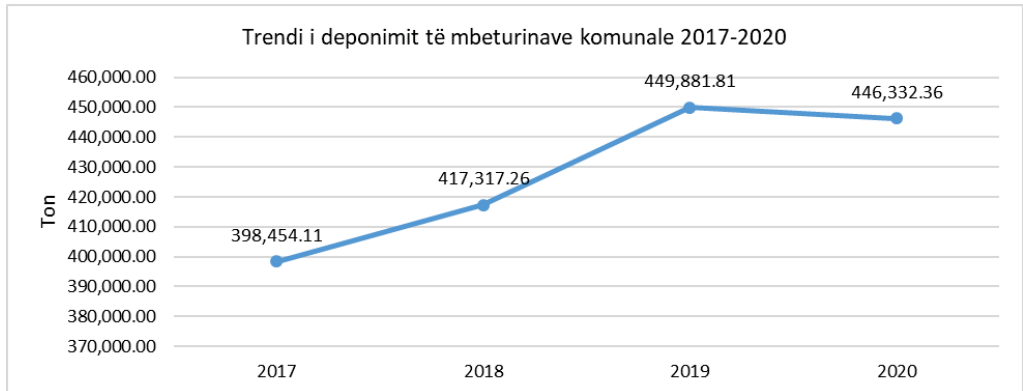
Slika 18: Mapa prema veličini ilegalnih deponija na Kosovu za 2020

3.4.3. Odlaganje komunalnog otpada na sanitarne deponije

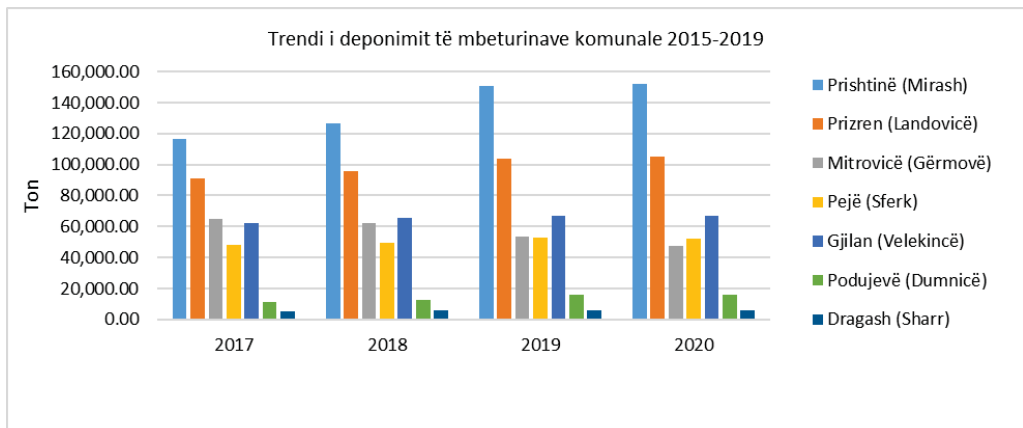
Količina opštinskog otpada koji nastaje i odlaže se na sanitarnim deponijama na Kosovu se povećava, kao što je prikazano na sledećoj slici. Međutim, u 2020. godini došlo je do smanjenja količine odloženog otpada u odnosu na 2019.

Najveća količina otpada se odlaže na sanitarnu deponiju u Mirašu (Priština), dok se najmanja količina odlaže na sanitarnu deponiju u Dragašu. Na sanitarnim deponijama kojima upravlja KLMC: Miraš (Priština), Dumnica (Podujeva), Velekincë (Gnjilane) i Landovica (Prizren), odlaganje otpada 2020. godine u odnosu na 2019. povećano je za oko 4000 tona. U međuvremenu, na regionalnoj sanitarnoj deponiji u Mitrovici (Gërmova) 2020. godine deponovano je 47.415,38 tona, odnosno 12% manje otpada nego 2019. godine, dok je na sanitarnoj deponiji u Peći 2020. godine

deponovano 52496 tona, sa neznatnom razlikom u odnosu na prethodne godine. Na sanitarnim deponijama u Dragašu i Podujevu odlaže se samo generisani otpad u odgovarajućim opštinama. Tako na odlagalištu u Podujevu, 2020. godine imamo povećanje odlaganja za 518 tona u odnosu na 2019. godinu, dok na sanitarnoj deponiji Dragaš imamo smanjenje odlaganja za 437 tona manje (grafikon 19 i grafikon 20).

Grafikon 19: Trend odlaganja komunalnog otpada na Kosovu, 2017-2020

Grafikon 20: Odlaganje komunalnog otpada na sanitarnu deponiju na Kosovu, 2017-2020

3.4.4. Bolnički otpad

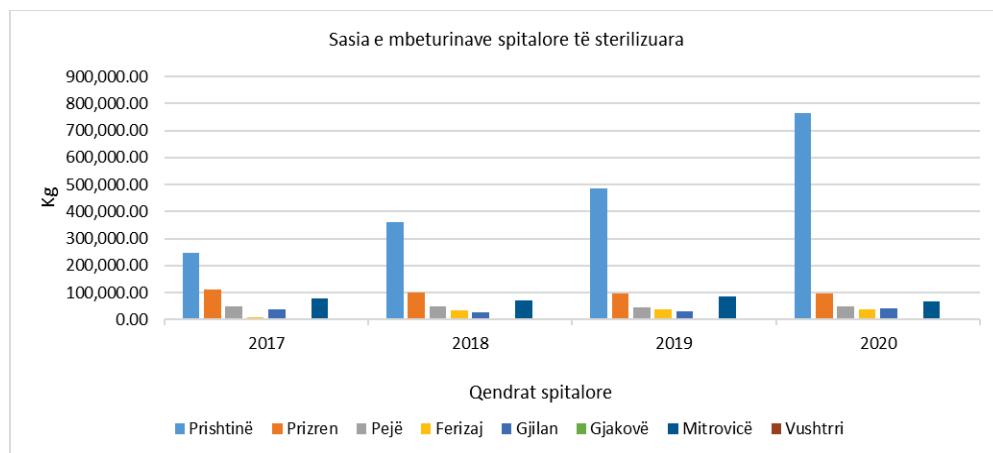
Deo bolničkog otpada koji nastaje u bolničkim centrima na Kosovu podvrgava se tretmanu kroz proces sterilizacije u sterilizatorima koji se nalaze u okviru 8 bolničkih centara.

Na osnovu podataka koje su prijavili ovi centri za tretman bolničkog otpada, u 2020. godini je zabeležen porast od 273.226,96 kg više količine tretiranog bolničkog otpada u odnosu na 2019. Trend povećanja tretmana ovog otpada raste iz godine u godinu, a čini se da je na povećanje tretmana ovog otpada u 2020. uticala i proizvodnja otpada iz tretmana protiv pandemije Covid-19.

Najveća količina ovog otpada od 766.347,40 kg tokom 2020. godine, kao i prethodnih godina, tretirana je u pogonu koji radi u okviru UKCK -a, sledi pogon u Prizrenu sa 273.226,96 kg, dok je najmanja količina obrađena u pogonu koji se nalazi u Bolničkom centru Vučitrn.

Drugi spektar bolničkog otpada, poput patološkog otpada i lekova kojima je istekao rok trajanja, prošao je postupak odlaganja u skladu sa važećim zakonodavstvom. Konkretno, tokom 2020. godine uništeno je 110.680,18 kg bolničkog otpada, kao i oko 32.000 paketa sa kapsulama i tečnim sadržajem.

Vredi napomenuti da su tokom 2020, u sklopu mera zaštite od pandemije Covid-19, na osnovu carinskih podataka, uvezene zaštitne maske za jednokratnu i višekratnu upotrebu u količinama od 95.136 kg, kao i materijal za proizvodnju zaštitnih sredstava maske u količini od 44.880 kg (grafikon 21).

Grafikon 21: Količina bolničkog otpada tretiranog sterilizacijom tokom godine 2017-2020

3.4.5. Tretiranje otpada

Na osnovu ankete o tretmanu otpada, koju je sprovedla Kosovska agencija za statistiku¹⁹, koja uključuje preduzeća koja se bave tretmanom otpada, za 2019. godinu, donje cifre odražavaju u procentima količinu svake kategorije tretiranog otpada. Dakle, vidimo da najveći postotak tretiranog otpada pripada otpadu od metala, a zatim plastičnom. Oblici tretmana su odlaganje, sterilizacija, recikliranje, odnosno njihovo odvajanje i klasifikacija (grafikon 22).

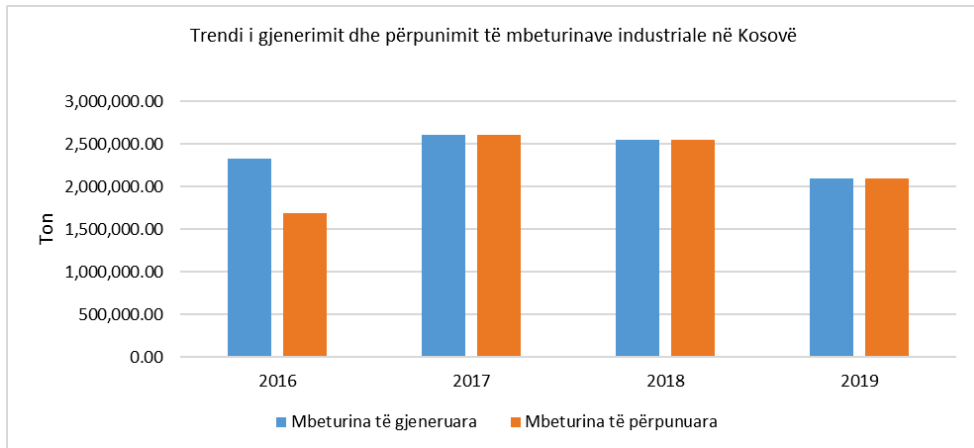
¹⁹ KAS, Anketa o tretiranju otpada, 2019

Grafikon 22: Tretiranje otpada na Kosovu, 2019

3.4.5. Industrijski otpad

Rezultati istraživanja industrijskog otpada²⁰ pokazuju opadajući trend stvaranja industrijskog otpada. Tako je u 2019. godini zabeležen pad od 18% odnosno 20% u odnosu na 2018. i 2017. Trend opadanja proizvodnje takođe je praćen trendom prerade ovog otpada. Količina industrijskog otpada nastalog u 2019. godini iznosila je 2.096.118,00 tona, odnosno 2.096.097,00 tona prerađenog industrijskog otpada (grafikon 23).

Grafikon 23: Trend stvaranja i prerade industrijskog otpada, 2016 - 2019

²⁰ KAS, Anketa o industrijskom otpadu, 2019

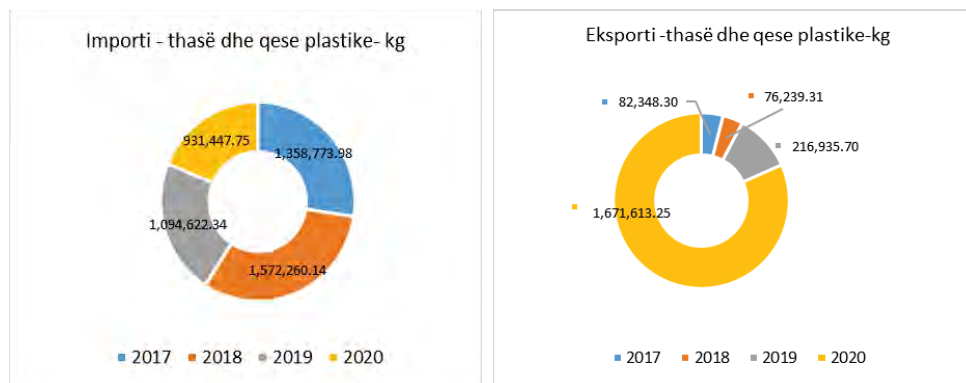
Od oblika prerade ovog otpada, 299 tona je spaljeno, 9,223 tone je reciklirano, 1,519,488 tona je odloženo, dok je 567,088 tona otpada poslano na drugo mesto.

Najveća količina industrijskog otpada nastalog u sektorima bila je iz sektora D (snabdevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom) sa 1.312.043 tone, dok je drugi sektor po proizvodnji otpada bio sektor E (vodosnabdevanje, kanalizacija, upravljanje otpadom i zemljište) sa 328.233 tona.

3.4.6. Uvoz i izvoz plastičnih kesa i vreća

Prisustvo vrećica svuda u našem okruženju postalo je vrlo ozbiljna pojava, a nesumnjivo uvoz i velika upotreba plastičnih vrećica i vreća takođe doprinose ovoj negativnoj pojavi. Od ukupne količine komunalnog otpada koji stvaraju domaćinstva, kao i od ekonomskih i industrijskih aktivnosti, veliku količinu uzrokuju plastične kese i vreće.

Na osnovu podataka dobijenih od Carine Kosova, količina plastičnih kesa i džakova uvezenih 2020. godine iznosi 931.447 kg, što ukazuje na značajno smanjenje u odnosu na prethodne godine, gde je u 2019, na primer, uvezeno 1.094.622 kg, odnosno 1.358.773 kg u 2018. godini. S druge strane, u 2020. godini izvezeno je 1.671.613 kg plastičnih kesa i vreća, čime je zabeležen vrlo značajan rast izvoza u odnosu na prethodne godine. (grafikon 24).

Grafikon 24: Količina plastičnih kesa i vreća uvezenih i izvezenih, 2017 – 2020

3.4.7. Cirkularna ekonomija

Cirkularna ekonomija je model proizvodnje i potrošnje, koji uključuje razmenu, ponovnu upotrebu, popravak, obnavljanje i recikliranje postojećih materijala i proizvoda što je duže moguće. Na ovaj način produžava se životni ciklus proizvoda. U praksi to podrazumeva smanjenje stvaranja otpada na minimum. Kad proizvod istekne svoj vek trajanja, njegovi materijali ostaju ekonomični kad god je to moguće. Oni se mogu uvek iznova produktivno koristiti, čime se stvara dodatna vrednost. Cirkularna ekonomija je odmak od tradicionalnog, linearnog ekonomskog modela, koji se zasniva na eksploataciji-proizvodnji-potrošnji i stvaranju otpada. Evropska unija je fokusirana i poziva na praktičnu primenu ovog modela ekonomije.

Čak i na Kosovu, u poslednje vreme postoji nekoliko inicijativa u smeru cirkularne ekonomije, što daje nadu da će naša zemlja biti u toku sa trendovima Evropske unije. Ove inicijative su uglavnom poduzele neke kompanije u privatnom sektoru, uz organizaciju diskusija od strane nevladinih organizacija, kao i s nekoliko malih pilot projekata u nekim opštinama uz podršku GIZ -a i drugih donatora. U nekim opštinama u zemlji, kao što su: Priština, Glogovac, Kosovo Polje, Vučitrn, Prizren, Đakovica itd., preduzeti su konkretni koraci ka stvaranju uslova za odvajanje otpada na izvoru, kao preduslov za reciklažu otpada. Mnoge porodice imaju pristup ovoj infrastrukturi putem zajedničkih sabirnih mesta, pojedinačnih kontejnera i kućnih kompostera.

Tabela 12: Broj domaćinstava koja imaju pristup infrastrukturi za odvajanje otpada na izvoru

Glogovac	Kosovo Polje	Mitrovica	Vučitrn	Prizren	Orahovac	Đakovica
2719	6505	210	8570	600	260	295

Ministarstvo životne sredine, prostornog planiranja i infrastrukture je preko Kosovske agencije za zaštitu životne sredine 2018. godine u Mitrovici finansiralo projekat izgradnje postrojenja za odvajanje i klasifikaciju komunalnog otpada koji će služiti regionu Mitrovice.

Projekat za razdvajanje i klasifikaciju otpada, koji je pokrenula Opština Đakovica, a podržava MŽSPPI, je u procesu sprovođenja . Ovim projektom predviđena je izgradnja postrojenja za odvajanje otpada u okviru stanice za prenos komunalnog otpada, pre nego što se pošalje na deponiju Landovica. Ovaj objekat će biti završen početkom 2021

U Strategiji (2021-2030) i Akcionom planu (2021-2023) za Integrisano upravljanje otpadom na Kosovu, kružna ekonomija je postavljena kao strateški cilj, a akcioni plan predviđa ulaganje (evra) za ostvarivanje ovog cilja kao sledi.

Tabela 13: Planirani budžet za strateški cilj - kružnu ekonomiju 2021 -2030²¹

Strateški cilj	2021-2023	2024-2030	Ukupno
Strateški cilj 4: Cirkularna ekonomija	EUR 3.053.737	EUR 24.332.785	EUR 27.386.523

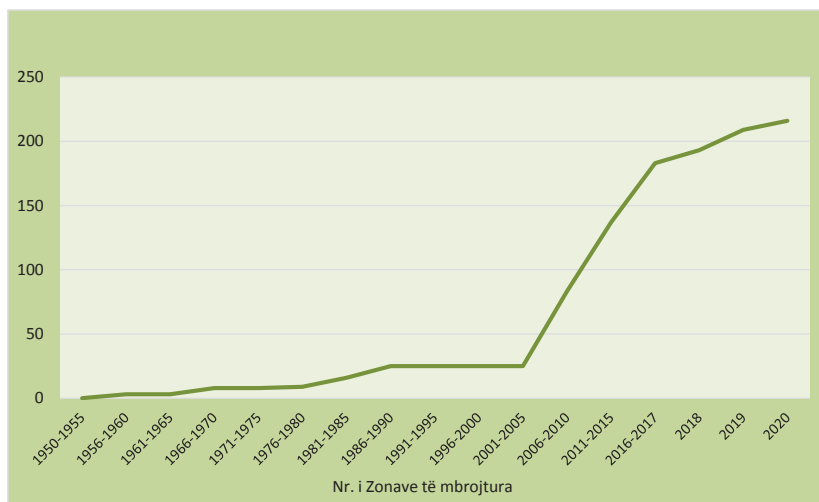
3.5. Zaštićena područja i biodiverzitet

3.5.1. Hronologija proglašenja zaštićenih područja

U hronologiji proglašenja zaštićenih područja prirode na Kosovu mogu se razlikovati tri vremenska perioda koji su povezani sa opštim razvojem na Kosovu. Period 1950. - 1970. predstavlja početnu fazu zaštite prirode i proglašenje zaštićenih područja prirode na Kosovu koja počinje proglašenjem prvog područja 1950. godine, koje je bilo "Gazimestani". Do početka 70-ih godina broj zaštićenih područja dostigao je 19. U ovom periodu pod zaštitu su stavljeni: pećina Gadime i neki drugi spomenici od botaničkog značaja kao što su: Rrapi u Marashu, Trungjet u Isniću itd. Period između 1970 - 1988, karakteriše proglašenje značajnog broja područja prirode. Razlog za ovaj uspeh vezan je za osnivanje Kosovske kancelarije za zaštitu prirode 1974. godine, od strane Skupštine Kosova. U ovom su periodu ukupno 32 područja prirode stavljena pod zaštitu, od kojih valja izdvojiti: rezervat "Bifurkacija reke Nerodimke", prvi Nacionalni park "Šar planina" (1986.), izvor Belog Drima sa pećinom i vodopadom u Radavcu (1983.) kao i neki drugi spomenici prirode.

Period nakon 2000. godine karakteriše ponovno uspostavljanje kosovskih institucija, uključujući Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, odnosno Kosovski institut za zaštitu prirode. Tokom ovog perioda, preko 170 različitih područja je uzeto pod pravnu zaštitu, a mnogo više je predloženo za zaštitu (Grafikon 25). Među zaštićenim područjima treba izdvojiti: Nacionalni park "Bjeshkët e Nemuna" (2013), NP "Sharri" (prošireno), močvarno područje Henc - Radeva itd., dok je većina prirodnih spomenika botaničkog, hidrološkog, geomorfološkog karaktera, itd.

²¹ Strategija (2021-2030) i Akcioni plan (2021-2023) za integrisano upravljanje otpadom na Kosovu, MŽSPP 2021

Grafikon 25. Broj zaštićenih područja prirode 1950. - 2020

3.5.2. Zaštićena područja prirode tokom 2020

Tokom 2020. godine, 7 novih zaštićenih područja (7 spomenika prirode) dodato je ukupnom broju zaštićenih područja - na teritoriji opštine Vitina: *Izvor termomineralne vode u Ballancë, Trungjet e Qarrit (quercus cerris) u Binçë, Pylli i mllakës (Quercus sp.) u Sllatini e Epërme, Trungu i Qarrit (quercus cerris) u Germovi itd.*

U istom periodu započela je identifikacija prirodnih vrednosti u opštini Peć i pripremljene su studije (stručna obrazloženja) za prirodne vrednosti u opštinama Gnjilane i Lipjan, koje su obrađene za odobrenje.

Ukupan broj zaštićenih područja prirode na Kosovu (2020) je 217, što uključuje površinu od 125816,6 ha, ili 11,53% površine Kosova. Ova područja uključuju: 19 strogih rezervata prirode ("Rezervati i Arnenit", "Maja e Ropsit", "Rusenica", "Kamilja", itd.), 2 nacionalna parka ("Sharri" i "Bjeshkët e Nemuna"), 189 spomenika prirode („Izvor Belog Drima sa pećinom Radavci“, „Pećina Gadimlje“, „Vodopadi Mirusha“, „Klisura Rugova“, „Kanjon Belog Drima u Ura e Fshajtë“, „Trungu i Rrapit u Marashu“ itd.), 1 Park Prirode ("Planina Paštrik i jezero Vërmica"), 5 zaštićenih pejzaža ("Shkugëza", "Pishat e Deçanit" itd.) i 1 posebno zaštićeno područje ptica ("močvara Henc-Radeva"). Najveću površinu zaštićenih područja čine nacionalni parkovi: "Bjeshkwt e Nemuna" i "Sharri", Park prirode "Planina Paštrik i jezero Vermica", Zaštićeni pejzaž "Germia" i MNRV "Vodopadi Mirusha" itd. (Tabela 14).

Tabela 14. Zaštićena područja prirode po kategorijama 2020

IUCN kat.	Naziv	Br.	Površina/ha	Učešće u ukupnoj površini ZP-a	Učešće ZP-a u površini Kosova
I	Strogi prirodni rezervati	19	10,882.92	7.7	0.99
II	Nacionalni parkovi	2	115,957	82.2	10.6
III	Spomenik prirode	189	6,041.6	4.3	0.56
V	Park prirode	1	5,934	4.2	0.5
V	Zaštićeni pejzaž	5	2.152	1.5	0.2
V	Posebno zaštićeno područje ptica	1	109.5	0.08	0.01
	Ukupno	217	125816.7 ²²	100 ²³	11.53

3.5.3. Biodiverzitet

Zbog svog geografskog položaja, naša zemlja je veoma bogata regija u smislu biodiverziteta. Klimatski i ekološki uslovi omogućili su prisustvo mnogih vrsta flore, vegetacije i faune, a sa posebnim naglaskom na endemske i stenoendemske vrste. Raznolikost pejzaža u zemlji proizlazi iz prirodnih odlika, kao i iz aktivnosti ljudskog društva. Kosovo je takođe poznato po velikoj raznolikosti genetskih resursa, vrsta i ekosistema.

Smanjenje broja vrsta životinja, biljaka, prirodnih staništa i ekosistema, pa čak i mogućnost njihovog izumiranja, ozbiljan je globalni problem. Prema posebnom izveštaju Evropske komisije, postoji niz faktora koji prete biodiverzitetu, kao što su: zagađenje; oštećenja uzrokovana industrijom ili ispuštanje ulja u životnu sredinu; klimatska promena; prekomerna eksploatacija prirodnih resursa, lov bez kriterijuma, korišćenje poljoprivrednog zemljišta iznad njegovih kapaciteta; krčenje šuma i gubitak staništa i invazivnih vrsta.

S obzirom na veliki značaj biološke raznolikosti, jasno je da je njeno očuvanje, a pre svega preduzimanje preventivnih mera vrlo važna obaveza koja utiče na njegovu zaštitu. Očuvanje biološke raznolikosti ne samo da osigurava zaštitu organizama, već i podržava naša očekivanja o višem kvalitetu života u budućnosti. Nema detaljnih podataka o ukupnom broju vrsta prema kategorijama živog sveta, budući da cela teritorija Kosova nije obuhvaćena istraživanjem i činjenicom da se tokom istraživanja stalno otkrivaju nove vrste biljaka i životinja. Približan pregled vrsta po kategorijama i broj odgovarajućih vrsta uključenih u Crvenu listu IUCN -a prikazan je u Tabeli 15.

²² Napomena: ova površina zaštićenih područja ne uključuje zaštićena područja koja se nalaze unutar nacionalnih parkova "Sharri" i "Bjeshkët e Nemuna" "

²³ Napomena: procenat je izveden iz ukupne površine uključujući i površinu zaštićenih područja unutar nacionalnih parkova.

Tabela 15: Ukupan broj vrsta prema glavnim kategorijama i broj vrsta uključenih u Crvenu listu IUCN-a

Grupa vrsta	Broj vrsta	Broj vrsta na crvenoj listi IUCN -a
Alge	> 400	Bez procene
Gljive	> 380	40
Cvetnice	> 2000	237
Insekti	> 130	140
Ribe	> 30	15
Vodozemci	> 20	13
Reptili	> 25	20
Ptice	> 200	24
Sisari	> 100	39

Flora - Što se tiče raznolikosti flore, naša je zemlja bogata, posebno endemskim, reliktnim i steno-endemičnim vrstama prisutnim posebno u Šar-planini, Bjeshkwt e Nemuni, Koritniku, Paštriku, da ne spominjemo severni i centralni deo zemlje, koji su takođe bogati različitim vrstama. Iako su istraživanja flore i vegetacije naše zemlje radili različiti domaći i međunarodni autori, popis flore još nije napravljen, a tačan broj taksonomskih kategorija biljaka nije poznat. Prema beleškama različitih autora, smatra se da je u našoj zemlji prisutno oko 2800-3000 vrsta vaskularne flore.

Kosovo ima preko 100 vrsta vaskularne flore endemskog karaktera, od kojih su neke (16 vrsta) takođe sub-endemične (lokalno endemične). Procena statusa ovih vrsta i njihovog ugroženog statusa izvršena je u okviru Crvene knjige vaskularne flore Kosova, ali i u okviru posebnih istraživanja Prirodno-matematičkog fakulteta UP (Tabela 16).

Slika 26. Šarski karanfil (*Dianthus scardicus*) u blizini jezera Kuqishte

Tabela 16: Trend kvalitativne i kvantitativne degradacije staništa nekih odabranih vrsta i faktori koji su uticali na degradaciju²⁴

Vrste	Trenutni trend kvantitativne degradacije staništa	Kvantitativna promena staništa u posljednjih 15 godina (%) u odnosu na trenutni trend	Vrsta degradacije za kvantitativni pokazatelj	Trenutni trend kvalitativne degradacije staništa	Glavni faktori koji utiču na gubitak i degradaciju staništa
<i>Achillea alexandri-regis</i>	Odbijen	1% odbijen	Abiotički, Biotički	Odbijen	Sukcesije i požari
<i>Aristolochia merxmulleri</i>	Odbijen	2% odbijen	Abiotički, Biotički	Odbijen	Ljudske aktivnosti
<i>Cerastium neoscardicum</i>	Odbijen	3% odbijen	Abiotički, Biotički	Odbijen	Sukcesije i požari
<i>Crepis bertiscea</i>	Odbijen	1% odbijen	Abiotički, Biotički	Odbijen	Klimatske promene i uzastopni procesi
<i>Crepis macedonica</i>	Odbijen	3% odbijen	Abiotički, Biotički	Odbijen	Ljudske aktivnosti
<i>Fritillaria macedonica</i>	Odbijen	3% odbijen	Biotički	Odbijen	Sukcesije
<i>Gentiana pneumonanthe subsp. nopcsae</i>	Odbijen	3% odbijen	Abiotički	Odbijen	Promena vodnog režima
<i>Linum elegans</i>	Odbijen	1% odbijen	Biotički	Odbijen	Ljudske aktivnosti
<i>Senecio scopolii</i>	Odbijen	1% odbijen	Biotički	Stabilan	Ljudske aktivnosti
<i>Sideritisscardica</i>	Odbijen	3% odbijen	Abiotički, Biotički	Odbijen	Ljudske aktivnosti
<i>Silene pusilla subsp. candavica</i>	Odbijen	1% odbijen	Abiotički, Biotički	Odbijen	Ljudske aktivnosti
<i>Silene retzoffiana subsp. nicolicii</i>	Odbijen	1% odbijen	Abiotički, Biotički	Odbijen	Ljudske aktivnosti

²⁴ Vlerësimi i ruajtjes së bimëve endemike në Kosovë, Millaku et al., Hacquetia (Procena očuvanja endemskih biljaka sa Kosova)

<i>Solenanthus krasniqii</i>	Odbijen	10% odbijen	Abiotički, Biotički	Odbijen	Ljudske aktivnosti, invazija stranih vrsta, požari
<i>Stachys serbica</i>	Odbijen	30% odbijen	Abiotički, Biotički	Odbijen	Ljudske aktivnosti
<i>Tulipa gesneriana</i> (Syn.: <i>Tulipa scardica</i>)	Odbijen	3% odbijen	Abiotički, Biotički	Odbijen	Ljudske aktivnosti
<i>Tulipa serbica</i>	Stabilan	0.5% odbijen	Biotički	Stabilan	Ljudske aktivnosti

Vegetacija - Vegetacija naše zemlje klasifikuje se u: 139 asocijacija ili firocenoze, 63 saveza, 35 činova i 20 klasa, koji predstavljaju karakteristične ekosisteme, koji su takođe staništa za mnoge vrste životinja. Vegetacija nizinskih livada klasifikuje se u: 4 asocijacije koje pripadaju jednom savezu, jednom činu i jednoj klasi. Dok se vegetacija brdskih subalpskih i alpskih livada klasifikuje u: 65 asocijacije, 33 saveza, 22 niza i 13 klasa.

Fauna - U okviru redovnih aktivnosti praćenja i inventarizacije biodiverziteta u zaštićenim područjima, Kosovski institut za zaštitu prirode - KIZP, uprkos situaciji sa globalnom pandemijom COVID -19 tokom 2020. godine, nastavio je sa sprovođenjem aktivnosti praćenja divlje faune, sa znatno manjim intenzitetom.

Tokom ove aktivnosti, sprovedene zajedno sa službenicima dva nacionalna parka, postavljene su foto zamke uglavnom u delovima u kojima se veruje da postoje moguća područja kretanja najvećeg broja divljih životinja.

Na mestima gde su postavljene ove kamere snimljene su i zabeležene uobičajene vrste sisara, poput: mrkog medveda (*Ursus arctos*), srne (*Capreolus capreolus*), divokoze (*Rupicapra rupicapra*), vuka (*Canis lupus*), lisice (*Vulpes vulpe*), Borova kune (*Martes martes*), jazavca (*Meles meles*), divlje svinje (*Sus scrofa*), mrkog zeca (*Lepus europaeus*), divlje mačke (*Felis sylvestris*) itd.

Podaci o prisustvu vrsta divljih životinja odražavaju činjenično stanje u istraživanju raznolikosti životinja na Kosovu, gde i dalje postoje značajni nedostaci za veliki broj vrsta u pogledu podataka o populacijama, broju jedinki, njihovom trendu i faktorima koji im prete. Iz tog razloga, praćenje takvih vrsta treba započeti što je pre moguće, tako da se vrste koje se u Crvenoj knjizi faune ne mogu oceniti za kategorije ugroženosti zbog nedostatka podataka mogu tačno proceniti pre nego što se nepovratno ugroze antropogenim i drugim opasnostima.

Najveći broj pretnji vrstama procenjenim u Crvenoj knjizi pripada ovim pretnjama: upotreba bioloških resursa, izmene prirodnih sistema, klimatske promene i teški vremenski uslovi, ljudska intervencija i uznemiravanje, zagađenje i stambeni i komercijalni razvoj. Seča šume, loše vodene rekreativne aktivnosti, iskorišćavanje površinskih voda (posebno u poljoprivredne svrhe), otpadne vode iz domaćinstava i

gradova, pomeranje i menjanje staništa, i područja turizma i rekreacije najčešće su specifične opasnosti koje prete procenjenoj vrsti²⁵.

Specifičnija procena stanja i gustoće populacija vrsta divljih sisara u šumskim ekosistemima Kosova takođe je napravljena u okviru projekta "Razvoj metoda za merenje nacionalnih rasprostranjenosti i gustine divljih sisara pomoću foto zamki: Studija Kosova". Tabela 18 prikazuje podatke o prosečnoj gustini nekih populacija divljih sisara na Kosovu, na osnovu rezultata merenja sa 10 tačaka praćenja u gore navedenom projektu.

Tabela 17: Srednja gustoća naseljenosti za neke vrste divljih sisara ²⁶

Vrste	Gustina (pojedinci/km)		Veličina šumske populacije	
	Srednja	Raspon	Srednja	Raspon
Crvena lisica (<i>Vulpes vulpes</i>)	1.03	0.58-1.55	4935	2778-7433
Sivi vuk (<i>Canis lupus</i>)	0.08	0.04-0.12	374	202-584
Divlja svinja (<i>Sus scrofa</i>)	1.34	0.78-1.97	6469	3754-9460
Srna (<i>Capreolus capreolus</i>)	3.19	1.90-5.00	15334	9126-24059
Jazavac (<i>Meles meles</i>)	0.08	0.03-0.14	364	146-656
Smeđi zec (<i>Lepus europeus</i>)	1.81	0.94-2.82	8728	4524-13572
Bukova kuna (<i>Martes foina</i>)	0.36	0.16-0.59	1720	789-2831
Divlja mačka (<i>Felis sylvestris</i>)	0.08	0.03-0.13	381	152-648
Mrki medved (<i>Ursus arctos</i>)	0.25	0.12-0.41	1190	596-1966

3.6. Javno zdravlje

Kvalitet vazduha, kvalitet vode i akustično zagađenje glavni su faktori životne sredine koji utiču na zdravlje ljudi. Izloženost zagađenom vazduhu, vodi i akustičnom zagađenju utiče na pojavu ishemijske bolesti srca, hronične opstruktivne plućne bolesti, raka pluća, akutnih infekcija donjih disajnih puteva, proliv, stres, depresiju itd. Neki slučajevi bolesti i smrti mogu biti uzrokovani više od jedanim faktorom rizika u isto vreme. Na primer, pušenje i zagađenje vazduha zajedno utiču na rak pluća.

Zagađenje vazduha, vode i buke uglavnom su uzrokovani spaljivanjem goriva i otpada, industrijskim aktivnostima, aktivnostima kamenoloma i emisijom prirodne

²⁵ Crvena knjiga faune Kosova ([http://ammk-rks.net/repository/docs/v2Libri i Kug - 6shtator 1 \(1\).pdf](http://ammk-rks.net/repository/docs/v2Libri%20i%20Kug%20-%206shtator%201%20(1).pdf))

²⁶ Razvoj metoda za merenje nacionalnih rasprostranjenosti i gustine divljih sisara pomoću foto zamki: Studija Kosova; Sarah E. Beatham et al, 2020.

prašine, ispuštanjem neprečišćenih gradskih i industrijskih voda, prirodnom degradacijom i životom u gradu.

Čestice prašine (PM) glavni su pokazatelj zagađenja vazduha koji u zavisnosti od oblika emisije može preneti mnoge teške metale i druge hemijske spojeve koji su vrlo otrovni ako se unesu u telo. Naučnici su dokazali da je kratkotrajna ili dugotrajna izloženost čvrstim česticama povezana sa: kardiovaskularnim bolestima, smanjenim kapacitetom pluća, respiratornim infekcijama i pogoršanjem astme, rakom pluća, preuranjenom smrću itd.

Čestice PM-a imaju sposobnost prodiranja duboko u plućne puteve i cirkulatorni sistem šteteci ljudskom zdravlju. Procena Svetske zdravstvene organizacije (SZO) iz 2013. godine, Međunarodne agencije za istraživanje raka (IARC), otkrila je da zagađenje vazduha ima kancerogeni učinak, a čestice PM-a igraju ključnu ulogu u ovoj pozadini. Ovo istraživanje je takođe pokazalo korelaciju između zagađenja vazduha i rasta raka u mokraćnom sistemu (mehur).

Rešavanje faktora rizika za nezarazne bolesti, uključujući zagađenje vazduha, ključni je faktor u očuvanju javnog zdravlja. Kontrola kvaliteta atmosferskog vazduha nije u domenu građana osim namernog spaljivanja, stoga zahteva radnje lokalnih i nacionalnih donosioca odluka kako bi se smanjile emisije iz sektora kao što su transport, energetika, upravljanje otpadom, urbano planiranje i poljoprivreda..

Nacionalni institut za javno zdravstvo (NIJZ) je zdravstvena ustanova koja priprema i sprovodi strategiju javnog zdravlja. Ova strategija uključuje higijensko-sanitarne mere, profilaktičko-protivepidemijske mere, socijalno-medicinske mere, promociju zdravlja, zdravstveno obrazovanje, kontrolu kvaliteta vode, vazduha, hrane, EPI (Prošireni program imunizacije), zdravstvenu politiku, zdravstvenu ekonomiju i zdravstvene informacije na celoj teritoriji Kosova.

NIJZ svake godine prati ekološke bolesti u populaciji zemlje. Prema podacima, u periodu januar - decembar 2020. godine prijavljeno je ukupno 157.849 slučajeva zaraznih bolesti, sa 8638,70 Mb na 100000 stanovnika. Ovaj broj bolesti je manji u odnosu na isti period 2019. (1989.40 slučajeva bolesti ili 10887.50 Mb/100.000 stanovnika).

Širenje novog koronavirusa (COVID-19) predstavljalo je izuzetan izazov za našu zemlju i svet. Podaci pokazuju da je rizik od razvoja teške bolesti i smrti od Covid-19 najveći kod starijih osoba i onih sa propratnim bolestima (na isti način kao i kod sezonskog gripa). Još uvek nema potpunih podataka o ovoj bolesti, jer se sve više saznaje o virusu (njegovi efekti i ponašanje, vrhunac epidemije, tačan uticaj na

pojedince). Stoga fokus treba biti na pregledima procena prevencije, kontroli i upravljanju ovom infekcijom.

Ministarstvo zdravlja suočilo se sa raznim izazovima u suočavanju sa korona virusom, tim više s obzirom na krhki zdravstveni sistem koji još nije spreman odgovoriti na ovaj globalni izazov sa mnogim nepoznicama. U 2020. godini zabeleženo je 51502 slučaja infekcije Covid-19 ili 2818,58 Mb / 100000 stanovnika.

Tabela 18 prikazuje trend ekološke bolesti za 2019-2020.

Tabela 18 : Ekološke bolesti 2019 i 2020

Bolesti	Slučajevi	Preko 100000 stanovnika	Slučajevi	Preko 100000 stanovnika
	2019		2020	
ITPR-Pneumonia/ARI	12284	672.27	6187	338.60
SARI (teški oblik upale pluća)	63	3.45	46	2.52
Bolest slična gripu (ILI)	79952	4375.58	70809	3875.21
Grip A	386	21.1	56	3.1
Grip A pdm09	71	39	0	0
Sezonski grip	0	0	0	0
Grip B	0	0	102	5.6
Akutna dijareja	87635	4796.05	25104	1373.88
COVID-19	0	0	51502	2818.58
Varičela	12600	689.57	2796	153.02
Sindrom krvavog proliva	35	1.92	12	0.66
Meningitis sindrom	195	10.56	18	0.99
EHKK	1	0.5	1	0.05
EHSV	3	0.16	0	0
Virus Zapadnog Nila	0	0	0	0
Lajmska bolest	0	0	0	0
Leishmaniasis	6	0.30	0	0
Malarija	3	0.16	0	0
Legioneloza	1	0.05	0	0
Egzantematska groznica	0	0	0	0
Sindrom	17	0.93	2	0.11
Ulaganje u poboljšanje	1	0.10		
Tifusna groznica	63	3.45	24	1.31
Epidemijski parotitis	0	0	0	0
TBC	2394	131.02	304	16.64
Intoxicatio alimentaris	44	2.68	13	0.71
Akutna žutica A	36	1.97	68	3.72
Žutica B	11	0.60	1	0.05
Žutica C	0	0	0	0
Toksična žutica	0	0	0	0
Trbušni tifus	0	0	0	0
Campylobacter	0	0	0	0

Adenoviroza	35	1.92	1	0.05
Sallmonelosis	134	7.33	1	0.05
Šigelozna	32	1.75	1	0.05
Rota virus	271	14.83	39	2.13
Tularemija	12	0.66	1	0.05
Limfadenitis	0	0	0	0
Leptospiroza	4	0.22	0	0
Ospice	16	0.87	2	0.11
Patogeni E.coli	22	1.20	4	0.22
Brucelosis	13	0.71	6	0.33
Antraks	0	0	0	0
Tetanoza	0	0	0	0
Ehinokokoza	0	0.00	0	0
Toksoplazmoza	8	0.44	3	0.16
Q groznica	1	0.05	0	0
Giardia sis	0	0.00	0	0
Virusni konjuktivitis	0	0	2	0.11
Yersinia enterocolitica	0	0.00		
Gastroenterokolitis	379	20.74	57	3.12
Limfadenitis ac.coli	49	2.68	2	0.11
Vulnus morsumcani	0	0	0	0
Campylobacter	0	0	0	0
IST	1321	67.10	538	29.44
Parazitoza	141	7.72	12	0.66
Giardiasis	0	0.00		
Status post ictus ixodes	109	6.00	61	3.34
Status post morsum canis	3	0.16	0	0
Status post morsum viperi	19	1.04	1	0.05
Druge zarazne bolesti	503	27.53	73	4.00
Ukupno	198940	10887.50	157849	8638.70

S izuzetkom bolesti žutice B i COVID-19, za sve ostale bolesti u 2019. godini prijavljen je manji broj.

Tabela 19 prikazuje uzroke smrti na Kosovu za period 2017-2019, od nekih bolesti koje mogu biti povezane sa stanjem životne sredine. Iz ovih podataka primećuje se da je najveći broj umrlih u smislu kategorija bolesti povezanih sa okolinom onih od bolesti cirkulatornog sistema tumora i bolesti respiratornog sistema.

Tabela 19: Uzroci smrti na Kosovu 2017-2019²⁷

	2017	2018	2019
	Broj slučajeva	Broj slučajeva	Broj slučajeva
Zarazne i parazitske bolesti	74	78	128
Tumori	1107	1031	1503
Endokrine, nutritivne i metaboličke bolesti	172	204	261

²⁷ Causes of deaths in Kosovo, KAS (<https://askdata.rks-qov.net>)

Bolesti cirkulatornog sistema	4649	4249	3950
Bolesti respiratornog sistema	663	281	593
Bolesti probavnog sistema	96	92	178
Bolesti urogenitalnog sistema	185	210	204
Povrede, trovanja i druge posledice od spoljnih agenasa	19	4	3
Spoljni uzroci morbiditeta i mortaliteta	157	108	200

umrlih na Kosovu za 2019. godinu iznosila je 73,1 godinu, pri čemu je prosečna starost umrlih žena bila 75,2 godine, a muškaraca 71,5.²⁸

3.6.1. Kvalitet pijaće vode

Kvalitet vode za piće odnosi se na mikrobiološke i fizičko-hemijske karakteristike. Kvalitet vode za piće važan je pokazatelj dobrobiti i zdravlja stanovništva. Kosovo ima dobro zakonodavstvo za zaštitu vode za piće. Administrativno uputstvo br. 16/2012, Administrativno uputstvo br. 15/2017, spadaju među važne smernice za zaštitu vode za piće i koje su u skladu sa standardima EU za vodu za piće.

RVK su odgovorne za snabdevanje kvalitetnom vodom svoje potrošače, a takođe su dužne interno nadziru/ispituju kvalitet vode. S druge strane, NIJZK je institucija sa zakonskom odgovornošću za kontrolu i praćenje vode za piće u celoj zemlji. NIJZK osigurava da voda distribuirana od strane RVK-a bude u skladu sa vrednostima prema lokalnim standardima za mikrobiološke i fizičko-hemijske parametre. U ovom izveštaju ocena kvaliteta se vrši na osnovu podataka koje je VK izvestio RTVU-a.

Na osnovu rezultata praćenja koji je sproveo Centar za vode Nacionalnog instituta za javno zdravlje (NIJZK) u skladu sa svojim odgovornostima, ukupan kvalitet vode za piće na Kosovu koji se pruža korisnicima u zonama pružanja usluga sedam RVK-a, tokom 2020. bio u skladu sa standardima vode za piće. Tokom 2020. godine ukupno 4,408 uzoraka vode uzeto je iz slavina radi ispitivanja kvaliteta vode u pogledu fizičko-hemijskih i mikrobioloških svojstava. Od ukupnih uzoraka uzetih na ispitivanje, 99,4% njih bilo je u skladu sa lokalnim standardima kvaliteta vode. Pozivajući se na ove statističke podatke, procenjuje se da je kvalitet vode kojom RVK-i snabdevaju na vrlo dobrom nivou.

Kao što se može primetiti iz Tabele 30, tokom 2020. godine, RVK Mitrovica i Gjakovo je imala najveću usklađenost u pogledu vrednosti mikrobioloških parametara sa 100%, dok je RVK Bifurkacija imala najmanju usklađenost sa 97,5%.

Tabela 20: Stopa (%) bakterioloških i fizičko-hemijskih ispitivanja u skladu sa standardima kvaliteta vode prema RVK-ima – 2020

Kompanije	Mikrobiološke	Fizičko-hemijske	Prosek za RKV
Pristhina	99.9%	100%	99.9%
Hidroregjioni Jugor	99.0%	98.1%	98.8%
Hidrodrini	99.2%	100%	99.4%
Mitrovica	100.0%	97.9%	99.5%
Gjakova	100.0%	100%	100.0%
Bifurkacioni	97.5%	96.3%	97.1%

²⁸ Prosečna starost mrtvih, KAS 2019 (<https://askdata.rks-qov.net>)

Hidromorava	99.3%	100%	99.5%
Prosek	99.5%	99.4%	99.4%

Pokrivenost uslugama vodosnabdevanja tokom ovih godina, prema RTVU, dostiže nivo od 78%, dok pokrivenost uslugama otpadnih voda dostiže nivo od 65%. RKV Priština, Đakovica i Hidrodrini postigle su visoku pokrivenost stanovništva uslugama u okviru svojih oblasti usluga.

U svetlu daljnjeg angažmana na poboljšanju aspekata osiguranja kvaliteta vode koji se pruža potrošačima i stanovništvu, NIJK se zalaže za unapređenje, odnosno ažuriranje AU 16/2012, s obzirom na najnovije zahteve Evropske direktive i preporuka SZO-a.

3.7. Eksploatacija prirodnih bogatstava

3.7.1. Eksploatacija kamenoloma i drugih mineralnih sirovina

Još jedan čest oblik eksploatacije prirodnih resursa je eksploatacija kamenoloma i drugih mineralnih sirovina koja se vrši preko kamenoloma (mesta razdvajanja), gde je prema podacima Nezavisne komisije za rudnike i minerale na Kosovu izdato 228 dozvola za eksploataciju kamenoloma i 204 licence za istraživanje rezervi kamenoloma. Podaci o iskorišćenju količini mineralnih rezervi za 2020. godinu prikazani su u Tabeli 21.

Tabela 21: Količina iskorišćenih rezervi minerala za 2020

Minerali	Br. licenci	Iskorišćene rezerve	Jedinica
Lignit	3	8,537,948.00	t
Andezit	8	110,461.16	m ³
Glina	14	481,721.16	t
Krečnjak	195	5,748,916.91	m ³
Bazalt	1	39,000.58	m ³
Pesak i šljunak	21	66,343.18	m ³
Kvarcni pesak	7	14,340.00	m ³
Serpentinit	3	194,212.31	m ³
Lapor	7	226,325.00	m ³
Šist	2	24,938.30	m ³
Mramor	8	823.65	m ³
Gabro	2	200.00	m ³
Tuf	1	265.00	t

Opštine u regionima u kojima je bilo najviše zahteva za licenciranje u aktivnostima vađenja i koje su dobile ove licence su opštine Mališevo, Klina, Kačanik i Lipljan. Dok su oni sa najviše zahteva i licenci za pesak i šljunak Peć, Đakovica i Kamenica.

Ekonomski subjekti koji imaju licence ne poštuju ekološke kriterijume navedene u licenci ne obrađujući ponovno ili oživljavajući područje nakon upotrebe

građevinskih i industrijskih minerala. Štaviše, razvoj ilegalnih aktivnosti mnogih operatera povećava zagađenje životne sredine i njegovu degradaciju, a istovremeno povećava rizik za građane i životinje. Tokom 2016-2019. identifikovana su 453 ilegalna slučaja vađenja minerala tvrdog kamena, peska i šljunka. Inspektorat NKRM-a je samo tokom 2019. godine prosledio 47 krivičnih prijava nadležnim tužilaštvima, na osnovu izveštaja koji su stigli sa terena, za nelicencirane operacije i trenutno su u postupku razmatranja od strane nadležnih sudova. Takođe je pripremila 54 rešenja o administrativnim kaznama u vezi sa operacijama izvan uslova licence za eksploataciju²⁹.

Prema analizi pokrivenosti zemljišta koju je sprovedla KAŽS na osnovu satelitskih snimaka, procenjuje se da su se od 2012. do 2018. godine površine aktivnosti vađenja minerala povećale za oko 200 ha.

Prema podacima Kosovske Agencije za statistiku, odnosno statistici aktivnih preduzeća po ekonomskim sektorima, u 2019. godini za sektor rudarstva i vađenja bilo je registrovano 194 preduzeća.

3.7.2. Eksploatacija rečnih korita

Jedan od najčešćih oblika eksploatacije vodnih resursa je vađenje peska i šljunka iz korita reka. Nekontrolisano korišćenje ovih resursa dovodi do degradacije reka i negativno utiče na floru, faunu reke i češću pojavu poplava. Ilegalni izvoznici danas dominiraju tržištem peska i šljunka. Ovi neovlašćeni operateri ne zadovoljavaju nijedan kriterijum pri vađenju peska i šljunka. Među najdegradiranijim rekama su Beli Drim, Pečka Bistrica, Ereniku, Ibar itd. Prema podacima NKRM -a, na Kosovu radi oko 180 ilegalnih operatera koji izvode intervencije sa dimenzijama razdvajanja, degradirajući rečno korito i uopšteno ekosistem.

3.7.3. Korišćenje šumskih resursa

Prema procenama, izveštajima, analizama, koje su unapred pripremili KAŽS i druga tela, dolazimo sa preporukama da je stanje sa šumskim površinama prilično stabilno sa približno 481.000 hektara ili 44,7% ukupne površine Kosova, koje daju drvo, ogrev i razne šumske proizvode koje koristi stanovništvo ili industrija. Međutim, neki od njih također imaju značajna područja neplodnog tla ili zahvaćena erozijom. Od ove ukupne površine šumskog zemljišta, 278.880 hektara je klasifikovano kao javne, a 185.920 hektara kao privatne šume, s obzirom na to da se ovo područje relativno malo menja tokom godina.

²⁹ "Proces izdavanja dozvola za upotrebu građevinskih i industrijskih minerala i zaštitu životne sredine", NKR 2020

Prema podacima Kosovske agencije za šume, javne i privatne šume koristile su oko 156 hiljada m³ šuma tokom 2020. godine. Region Gnjilana je koristio najveću količinu drveta, dok je region Prištine koristio najmanju količinu drveta. Za više detalja pogledajte Tabelu 22.

Tabela 22: Količina drvene mase (m³), koju regioni i sektori koriste za 2020.

Br.	Regionalna koordinaciona direkcija	Javne šume (m ³)	Privatne šume (m ³)
1	Priština	1071.08	25842.4
2	Mitrovica	0	41621.71
3	Peć	5297.74	2348.47
4	Prizren	2901.74	2297.15
5	Uroševac	6017.57	5773.22
6	Gnjilane	8673.98	53576.17
7	DMKE	2266.84	282.88
Podzbir		26,228.95	131,742.00
UKUPNO		157,970.95	

3.7.4. Korišćenje vodnih resursa za industrijske potrebe

Druga kategorija, i najveća, upotreba vodnih resursa je upotreba za industrijske potrebe. Najveći potrošači su velika industrijska preduzeća KEK, New Co FERRONIKEL, Sharrcem itd.

Većina se snabdeva vodom iz površinskih akumulacionih jezera (Tabela 23).

Tabela 23: Korišćenje vode za 2020. od strane velikih industrijskih preduzeća

Korisnik	Potrošena količina vode (m ³ / godišnje) 2020.
KEK	18149550
New Co FERRONIKEL	1437763
SHARRCEM	80112

3.7.5. Korišćenje vodnih resursa za piće i domaćinstvo

Što se tiče korišćenja vode za piće i domaćinstva, postoji sedam regionalnih vodovodnih kompanija (RVK) licenciranih od Regulatornog tela za vodne usluge (RTVU) koje pružaju ove usluge i 30 opština koje imaju koristi od usluga ovih kompanija. Ukupna proizvodnja vode koju su regionalne kompanije distribuirale za 2020. iznosila je 153,7 miliona m³. Više od polovine ove vode dobija se iz površinskih izvora, a manje iz izvora podzemnih voda (tabela 24).

abela 24: Izvori vodosnabdevanja, dnevna i godišnja količina (m3)

Br.	Donošenje odluka o vodi	Količina potrošene vode u (m3 / dan)	Količina potrošene vode u (m3 / godišnje)	Vrednost izražena kao procenat %
1	Prirodni izvor	111,295	40,622,816	26%
2	Rezervoar	-	-	-
3	Reka	21,007	7,667,697	5%
4	Jezero	246,030	89,800,920	58%
5	Bunar	43,575	15,904,983	10%
TOTAL			153,748,772m ³	

4. Preduzete mere za zaštitu životne sredine

4.1. Nivo sprovođenja ekoloških strategija i planova

Kosovo ima zadovoljavajuće razvijen strateški i programski okvir za životnu sredinu i njegove sektore, ali je nivo sprovođenja još uvek nizak. U Tabeli 25 prikazani su glavni strateški i programski dokumenti sektora životne sredine i nivo njihovog sprovođenja.

Tabela 25: Nivo sprovođenja strategija i akcionih planova za sektor životne sredine

Strategija/plan	Period važenja	Status dokumenta	Nivo sprovođenja
Kosovska strategija zaštite životne sredine i Nacionalni ekološki akcioni plan.	2013-2022 (u toku je proces pregleda)	Odobrila Vlada Republike Kosovo Odluka br. 05/140 Dana 17.07.2013	Nije počelo sprovođenje zbog neizvesnosti u procesu odobravanja
Strategija i akcioni plan za biodiverzitet	2011-2022 (u toku je proces pregleda)	Odobrila Skupština Republike Kosovo (u toku je proces pregleda)	Delimično
Strategija o kvalitetu vazduha 2013-2022	2013-2022	Odobrila Skupština Republike Kosovo	Delimično
Akциони plan za sprovođenje Strategije kvaliteta vazduha	2018-2020 (u toku je proces pregleda)	Akциони plan za sprovođenje Strategije kvaliteta vazduha	Rok za sprovođenje je istekao
Strategija upravljanja otpadom Republike Kosovo	2013-2022 (u toku je proces pregleda)	Odobrila Vlada Republike Kosovo	Delimično
Plan upravljanja otpadom Republike Kosovo	U toku je proces pregleda	U toku je proces pregleda	U toku je proces pregleda
Strategija klimatskih promena i Akcioni plan za Kosovo	2017-2026	Odobrila Vlada Republike Kosovo Odluka, br. 05/90, dana 19.02.2019	U početnoj fazi sprovođenja
Državna strategija vode	2017-2022	Odobrila Vlada	Sprovođenje je u

		Republike Kosovo i Skupština Republike Kosovo	početnoj fazi
Prostorni plan Kosova - Strategija prostornog razvoja Kosova	2010-2020+ (u toku je proces pregleda)	Odobrila skupština Republike Kosovo	Delimično - u procesu sprovođenja, mapa zoniranja Kosova
Prostorni plan za nacionalni park "Sharri"	2013-2022 (u toku je proces pregleda)	Odobrila skupština Republike Kosovo	Delimično - u procesu odobravanja još dva regulatorna plana
Prostorni plan za spomenik prirode od posebnog značaja "Vodopadi Mirusha "	2014-2023	Odobrila skupština Republike Kosovo	Sprovođenje nije započelo u nedostatku upravljačkog tela za ovo zaštićeno područje
Plan upravljanja za nacionalni park "Sharri"	2015-2024	Odobrilo Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja	Delimično

Što se tiče ekoloških planova na lokalnom nivou, većina opština ima lokalne ekološke akcione planove i lokalne akcione planove za otpad, ali vrlo mali broj njih ima lokalne planove kvaliteta vazduha i lokalne planove biodiverziteta (tabela 26).

Tabela 26: Ekološki planovi na lokalnom nivou

Opština	Lokalni ekološki akcioni plan	Lokalni akcioni plan za otpad	Lokalni akcioni plan za biodiverzitet	Lokalni akcioni plan za kvalitet vazduha	Lokalni plan mobilnosti
Priština	+	+	-	<i>U procesu izrade</i>	+
Obilić	+	+	-	-	-
Drenica	+	+	-	+	-
Štimlje	+	+	<i>U procesu izrade</i>	-	+
Elez Han	+	+	-	-	-
Prizren	+	+	+	-	+
Mitrovica	+	+	-	+	+
Dečan	<i>U procesu izrade</i>	+	-	-	-
Đakovica	+	<i>U toku pregleda</i>	+	-	-
Orahovac	+	+	-	-	+
Srbica	-	+	-	<i>U toku</i>	-
Kaçanik	<i>U toku</i>	+	-	-	-
Dragaš	-	+	+	-	-
Klina	-	-	-	-	-

Gnjilane	+	+	-	-	<i>U toku</i>
Kosovo Polje	-	+	-	-	<i>U toku</i>
Vučitrn	-	+	-	-	-
Peć	-	+	-	-	-
Podujevo	-	+	-	-	<i>U toku</i>
Junik	+	+	-	-	+
Kamenica	+	+	-	-	+
Istok	+	+	-	-	-
Mališevo	-	-	-	-	-
Lipljan	-	+	-	-	+
Suva Reka	-	+	-	-	-
Uroševac	+	+	-	-	-
Vitina	+	+	-	-	+
Mamuša	+	+	-	-	-
Zvečan	-	+	-	-	-
Leposavić	-	-	-	-	-
Gračanica	+	+	-	-	-
Ranilug	-	-	-	-	-
Parteš	-	-	-	-	-
Klokot	-	+	-	-	-
Zubin Potok	-	+	-	-	-
Štrpce	-	+	-	-	-
Severna Mitrovica	-	-	-	-	-
Novo Brdo	-	+	-	-	-

4.2. Razvoj i institucionalni nedostaci

Tokom 2020. nije došlo do značajnijeg razvoja u procesu jačanja, afirmacije i izgradnje tehničkih kapaciteta ekoloških institucija. U svetlu ovih akcija, treba pomenuti promene u organizacionoj strukturi Vlade Republike Kosovo, gde se Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja prvo pridružuje Ministarstvu infrastrukture, a zatim Ministarstvu ekonomije.

Od ostalih aktivnosti vezanih za institucionalni razvoj treba razlikovati sledeće:

- Sprovođenje određenih važnih projekata sa donatorima u okviru ekoloških institucija;
- Povećanje broja fizičkih lica koja imaju dozvolu za izradu izveštaja o proceni uticaja na životnu sredinu;
- Povećanje zastupljenosti i članstva kosovskih ekoloških institucija u regionalnim organizacijama, inicijativama i projektima.
- Sprovođenje procesa procene stanja komunalnog otpada kroz razvoj pokazatelja za izveštavanje i praćenje učinka kosovskih opština u sektoru otpada.

- Izgradnja kapaciteta institucija za zaštitu životne sredine kroz obuke i programe na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou;

Dok se, s obzirom na stagnacije i prepreke u jačanju ekoloških institucija u ovom periodu, izdvaja sledeće:

- Odsustvo mreže za praćenje podzemnih voda;
- Odsustvo praćenja bioloških/ekoloških aspekata površinskih voda;
- Nedostatak posebnog sektora za klimatske promene u MŽSPP;
- Nedostatak posebne institucije na centralnom nivou za praćenje hemikalija;
- Fluktucija obučenog i iskusnog osoblja iz odgovornih institucija sektora zaštite životne sredine.
- Ograničeni kapaciteti opština u sektoru zaštite životne sredine;
- Mali broj ekoloških inspektora na centralnom i lokalnom nivou.
- Mali broj službenika Instituta za zaštitu prirode;
- Nesertifikacija službenika (čuvara prirode) i ograničeni broj stručnog osoblja (nadzornika prirode) u Direkcijama za upravu nacionalnih parkova.
- Ograničen broj stalnog osoblja u Direkciji za upravljanje spomenicima prirode od posebnog značaja;
- Savetodavni odbor za životnu sredinu još uvek nije funkcionalan i nema inicijativa za njegovo osnivanje, iako je to predviđeno odredbama Zakona o zaštiti životne sredine.
- Nefunkcionisanje Eko fonda ili posebnog fonda/programa za životnu sredinu. Prihodi prikupljeni u ime zaštite životne sredine prenose se u budžet Kosova, ali se ne koriste za ekološke projekte.
- Nepotpuna primena Uredbe (VRK) br. 05/2017 o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta u Ministarstvu životne sredine i prostornog planiranja.
- Nemogućnost integrisanja osoblja MŽSPP -a (38 službenika) u severnim opštinama u dužnosti i odgovornosti definisane ugovorima³⁰.
- Nedostatak koordinacije među relevantnim institucijama za obradu i odobravanje Prostornog plana za Nacionalni park Prokletije.

4.3. Inspekcija i kontrola sprovođenja zakona

U okviru plana rada i sprovođenja važećih zakona za inspeksijske kontrole po službenoj dužnosti nad privrednim subjektima i aktivnostima, fizičkim i pravnim

³⁰ Dana 11.01.2016. ukinuta je takozvana "Civilna zaštita" u skladu sa Briselskim sporazumom od 26. marta 2015. godine i Odlukom Vlade. MŽSPP je angažovao 38 službenika raspoređenih u različitim odeljenjima i agencijama MŽSPP, za koje ministarstvo nije uspeo osigurati kancelarije na severu zemlje i integrisati ih u radni proces..

licima od strane Inspektorata za životnu sredinu, vode, prirodu, prostorno planiranje i građevinarstvo/Ministarstvo ekonomije i životne sredine do 2020. godine sprovedo je 275 pregleda sa zapisnicima; 431 pomoć u inspekcijama; 71 odluku; 11 obaveznih kazni; 67 administrativnih kazni; 86 preporuke, naredbe i napomene; 30 inicijativa u sudovima; i 44 žalbi i tužbi. Posebni detalji prikazani su u Tabeli 27.

Tabela 27: Inspekcije i drugi pravni postupci 2020

Vrsta inspeksijske delatnosti u oblasti zaštite životne sredine	Broj aktivnosti
Inspeksijski nadzor sa zapisnikom	81
Pomoć u inspekcijama	183
Odluke	39
Obavezne kazne	3
Administrativne kazne	6
Preporuke, nalozi i napomene	35
Podnesci sudovima	6
Vrsta inspeksijske delatnosti u oblasti zaštite voda	Broj aktivnosti
Inspeksijski nadzor sa zapisnikom	95
Pomoć u inspekcijama	41
Odluke	10
Obavezne kazne	7
Administrativne kazne	59
Preporuke, nalozi i napomene	18
Pokretanje postupka pred sudom	19
Žalbe i tužbe	24
Vrsta inspeksijske aktivnosti u oblasti zaštite prirode	Broj aktivnosti
Inspeksijski nadzor sa zapisnikom	25
Pomoć u inspekcijama	142
Odluke	7
Žalbe i tužbe	20
Vrsta inspeksijske delatnosti u oblasti prostornog planiranja i izgradnje	Broj aktivnosti
Inspeksijski nadzor sa zapisnikom	74
Pomoć u inspekcijama	65
Odluke	15
Obavezne kazne	1
Administrativne kazne	2
Preporuke, nalozi i napomene	33
Pokretanje postupaka pred sudom	5

Dok je u sektoru zaštite prirode na osnovu Zakona o prirodi, Zakona o nacionalnim parkovima, relevantnih krivičnih dela, prekršaja i građanskog zakonodavstva, tokom 2020. godine Kosovska agencija za zaštitu životne sredine u ime Direkcije za upravu Nacionalnog parka "Prokletije" i Direkcije za upravu Nacionalnog parka "Sharri", podela 112 krivičnih prijavi (tabela 28).

Tabela 28: Pokretanje postupaka pred sudom od strane KAZŽS-a

Vrsta aktivnosti u ime Direkcije za upravljanje Nacionalnim parkom Prokletije	2020. godine
	Broj slučajeva
Krivične prijave u Osnovnom tužilaštvu u Peći	39
Krivične prijave u Osnovnom tužilaštvu u Đakovici	1
Vrsta aktivnost u ime Direkcije za upravu Nacionalnog parka Šarplanina	Broj slučajeva
Krivične prijave u Osnovnom tužilaštvu u Uroševcu	63
Krivične prijave u Osnovnom tužilaštvu u Prizrenu	9

4.4. Izdavanje dozvole

Prema podacima dobijenim od MEZŽS-a, tokom 2020. godine sprovedene su aktivnosti u svim relevantnim područjima. Na osnovu ovlašćenja prema zakonodavstvu o zaštiti životne sredine, tokom 2020. godine je izdato 60 ekoloških ovlašćenja, 81 ekološka saglasnost, 50 ekoloških dozvola, 3 integrisane ekološke dozvole, 1 dozvola za sprovođenje naučnih istraživanja u prirodi, 87 licenca i dozvola u području upravljanja otpadom, 86 vodnih dozvola, 16 vodnih saglasnosti i drugi vodni akti. Detaljniji podaci o aktivnostima izdavanja dozvola u sektorima životne sredine, upravljanje otpadom, prirode i vode prikazani su u tabeli u daljem tekstu.

Tabela 29: Aktivnosti za izdavanje dozvole tokom 2020. godine

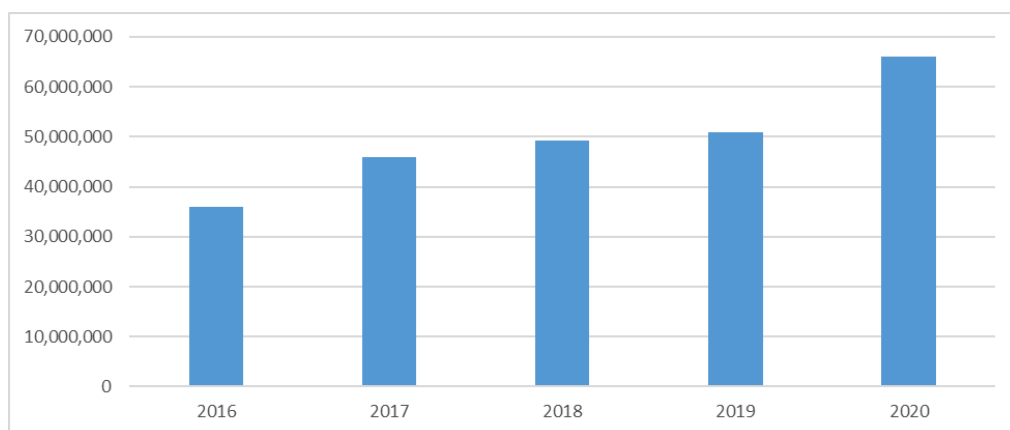
Aktivnosti za izdavanje ekološke saglasnosti	
Broj primljenih zahteva za izdavanje ekološke saglasnosti	142
Broj prihvaćenih zahteva	81
Broj odbijenih zahteva	3
Broj završenih postupaka	18
Broj obustavljenih postupaka	7
Broj zahteva koji je u procesu pregleda	33
Aktivnosti za izdavanje ekološke dozvole	
Broj primljenih zahteva za izdavanje ekološke dozvole	74
Broj prihvaćenih zahteva	50
Broj odbijenih zahteva	18
Ukidanje odluka o izdavanju ekoloških dozvola	2
Broj završenih postupaka	1
Aktivnosti za izdavanje integrisane ekološke dozvole	
Broj prihvaćenih zahteva	3
Aktivnosti za izdavanje ekoloških ovlašćenja	
Broj primljenih zahteva za izdavanje ekoloških ovlašćenja	65
Broj prihvaćenih zahteva	60
Broj odbijenih zahteva	5
Aktivnosti za izdavanje dozvola i licenci za sprovođenje naučnih istraživanja u prirodi	

Broj zahteva za izdavanje dozvole za sprovođenje naučnih istraživanja u prirodi	1
Broj zahteva za izdavanje licence nadzorniku zaštićenih područja	1
Aktivnosti izdavanja dozvola u području upravljanja otpadom	
Broj prihvaćenih zahteva za izdavanje licenci za upravljanje otpadom	18
Broj odbijenih zahteva za izdavanje licenci za upravljanje otpadom	2
Broj zahteva za izdavanje licence za upravljanje otpadom koji je u procesu pregleda	3
Broj zahteva za izdavanje dozvole za uvoz hemikalija	3
Broj zahteva za izdavanje dozvole za uvoz biocidnih proizvoda	40
Broj odbijenih zahteva za izdavanje dozvolu za uvoz biocidnih proizvoda	3
Broj zahteva za izdavanje dozvola za uvoz plastičnih kesa bez aditiva	17
Broj odbijenih zahteva za izdavanje dozvola za uvoz plastičnih kesa bez aditiva	2
Broj zahteva za izdavanje dozvole za uvoz otpada	6
Broj zahteva za izdavanje dozvole za tranzit otpada	1
Broj zahteva za izdavanje dozvole za izvoz otpada	2
Broj odbijenih zahteva za izdavanje dozvola za izvoz otpada	3
Registar trgovaca i posrednika otpadom	3
Aktivnosti za izdavanje vodnih dozvola	
Vodni uslovi	5
Vodne saglasnosti	16
Vodna dozvola (iskorišćenost 50 - pražnjenje 36)	86
Produženje vodnih dozvola	4
Dodatne informacije se mogu zatražiti putem e-maila	80

4.5. Finansiranje sistema zaštite životne sredine

Ulaganje u životnu sredinu je jedan od direktnih oblika intervencija u cilju zaštite životne sredine, poboljšanja stanja životne sredine i sprečavanja negativnih uticaja na životnu sredinu. Glavni izvor finansiranja projekata zaštite životne sredine je budžet Kosova, kako za institucije na centralnom tako i za institucije na lokalnom nivou. Tokom 2020. godine, bivše Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja spojilo se sa Ministarstvom ekonomskog razvoja i funkcionisalo je u zajedničkom ministarstvu poput Ministarstva ekonomije i životne sredine. To takođe znači da je i budžet ministarstva spojen. Analizirajući budžet za MŽSPP i MEŽŽS za period 2016-2020, primećujemo da je iz godine u godinu došlo do značajnog povećanja kapitalnih ulaganja u životnu sredinu.

Dok su kapitalna ulaganja u zaštitu životne sredine u 2016. iznosila više od 35,9 miliona evra, u 2017. su se povećala na oko 46 miliona evra, u 2018. na 49 miliona evra, u 2019. na oko 50 miliona evra i u 2020. na oko 66 miliona evra (Grafikon 29).

Grafikon 27: Budžet za kapitalne izdatke MŽSPP/MEZŽS za period 2016-2020³¹

Tokom 2020. godine, kapitalni izdaci MEZŽS-a za sektor zaštite životne sredine uglavnom su bili projekti koji su se sprovodili za regulaciju rečnih korita, upravljanje otpadom, proširenje kanalizacione i vodovodne mreže i druge projekte zaštite životne sredine od opšteg interesa.

Donatorska podrška nije izostala ni tokom 2020. godine, gde je počelo sa sprovođenjem nekoliko novih projekata, istovremeno nastavljajući sa sprovođenjem projekata iz prethodnih godina.

Tabela u daljem tekstu prikazuje podatke o nekim od najvećih projekata koje podržavaju donatori za sektor voda i zaštitu životne sredine.

Tabela 30: Neki od projekata koje podržavaju donatori za sektor voda i zaštitu životne sredine u 2020. godini

Naziv projekta	Donator	Vrednost projekta	Period sprovođenja
Poboljšanje učinka životne sredine elektrane „Kosova B“	EU-IPA	€76.400.000.00	2019-2022
Program zaštite životne sredine za Kosovo	SIDA- Vlada Švedske	€6.810.000.00	2016 – 2021
„Grant učinka za čistu životnu sredinu“	EU, GIZ &KB	€3.500.000.00 EU - GIZ €3.500.000.00 KB	2015-2021
Projekat „Razvoj kapaciteta za kontrolu zagađenja vazduha“	JICA- Vlada Japana	\$4.000.000.00	2017 – 2021
Japanski grant za program ekonomskog i socijalnog razvoja	JICA- Vlada Japana	250.000.000.00 JPY (Japanski jen)	2018-2021
Prikupljanje podataka o životnoj sredini (Threshold MCC Program)	KMI -USA	\$3.000.000.00	2017-2021

³¹ Ministarstvo finansija www.mf.rks-qov.net

Ulaganje u energetska efikasnost u sektoru domaćinstva (Threshold MCC Program)	KMI -USA	\$20.700.000.00	2017-2021
Ulaganje u sistem daljinskog grejanja (Threshold MCC Program)	KMI -USA	\$10.900.000.00	2017-2021
Pregled Strategije Kosova za upravljanja otpadom 2013-2021 i izrada plana za upravljanje otpadom	GIZ Gmb-Vlada Nemačke	€200.000.00	2019-2021
Unapređenje sistema prostornog planiranja i upravljanja zemljištem	GIZ Gmb-Vlada Nemačke	€2.000.000.00 Faza 1 €2.500.000.00 Faza 2	2017-2021
Sveobuhvatni razvojni program	SIDA, UN-Habitat, MŽSPPI	6.195.300.00 \$	2016- 2020
Preliminarna procena rizika od poplava za slivove reka Kosova Ibar, Lepenac i Plava	EU-IOZB	€701.072.00	2017-2021
Izgradnja postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda u urbanim sredinama na jugozapadu Kosova-Đakovica	SDC, KFW, KB	SDC- €7.600.000.00 KFW- €8.000.000.00 Opština Đakovica - €6.800.000.00	2019-2022
Izgradnja postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda u urbanim sredinama na jugozapadu Kosova -Peć	KFW, KB	KFW- €8.000.000.00 KB- €3.800.000.00	2019-2022
Izgradnja postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda u urbanim sredinama na jugozapadu Kosova -Prizren	KFW KB	KFW- €12.000.000.00 Opština Prizren - €3.500.000.00 KB- €5.000.000.00	2017-2021
Izgradnja postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda u urbanim sredinama u Prištini	Vlada Francuske KB	Vlada Francuske (kredit)- €66.000.000.00 KB- €20.000.000.00	2018-2022
Održivi razvoj upravljanja otpadom - Deponija u Peći	Evropska komisija -IPA	€10.900.000.00 - EU €1.100.000.00- BK	2019-2021
Integrirano upravljanje vodnim resursima na Kosovu (IUVR-K)	SDC- Vlada Švajcarske	€24.000.000	2020-2024
Prekogranična saradnja koja omogućava dijalog o Drimu i integrirano upravljanje vodnim resursima u proširenom slivu reke Drim	GEF, GWP-Med	\$1.000.000.00	2016-2021
Izgradnja kapaciteta za korišćenje podataka o životnoj sredini. Projekat saradnje između AZŽSK-e i Švedske agencije za zaštitu životne sredine	SIDA	2.262.400.00 SEK (Švedska kruna)	2020-2023
Prilagođavanje klimatskim promenama u prekograničnom upravljanju rizicima od poplava za	(GIZ) GmbH	Zajednički budžet regionalnog projekta	2012-2021

Zapadni Balkan (CCAWB II)			
Učešće u radu i programu Evropske agencije za životnu sredinu (Regionalni projekat)	EU-IPA	EU IPA - IPA fond sa mnogo korisnika €2.480.202.00	2018-2022
Rešenja zasnovana na prirodi za otpornija društva na Zapadnom Balkanu	SIDA/IUCN	EU IPA - IPA fond sa mnogo korisnika	2019-2022
Program ekološkog partnerstva za članstvo u EPPA -i	EU-IPA	EU IPA - IPA fond sa mnogo korisnika	2020-2022
Prelaz na niske emisije i klimatski održiva ekonomija na Zapadnom Balkanu (TRATOLOW)	EU-IPA	EU IPA - IPA fond sa mnogo korisnika	2021-2022

5. Preporuke

Vazduh

- Postići ciljeve i projekte Strategije i Akcionog plana za kvalitet vazduha, odobrenih od strane Vlade Kosova i Skupštine Kosova.
- Povećati efikasnost sprovođenja zakona o životnoj sredini putem komplementarnih mehanizama i instrumenata.
- Potpuno i u potpunosti operacionalizovati nacionalni sistem praćenja kvaliteta vazduha u cilju poboljšanja prikupljanja, obrade i izveštavanja podataka o kvalitetu vazduha.
- Ojačati tehničke i institucionalne kapacitete za održavanje mreže za praćenje kvaliteta vazduha, servisiranje i kalibraciju opreme, kao i akreditaciju laboratorija.
- Poboljšati saradnju između nadzornih institucija i operatora, posebno u procesu protoka informacija, obrade i izveštavanja i efikasnije informisati javnost o kvalitetu vazduha.
- Razviti povoljne politike za upotrebu goriva koja imaju manje emisije u životnu sredinu i za primenu čistih tehnologija u proizvodnim procesima;
- Dati prednost korišćenju alternativnog transporta koji ima manje emisije u vazduh i primeniti vremensko ograničenje za upotrebu zastarelih vozila i onih bez katalizatora.
- Sprovesti podzakonske akte o dozvoljenim stopama emisije u vazduh iz mobilnih i stacionarnih izvora.

Voda

- Uspostaviti mrežu za praćenje podzemnih voda i sprovesti redovno praćenje stanja podzemnih voda.
- Pratiti biološke parametre površinskih voda kako bi se odredio indeks kvaliteta površinskih voda.
- Nastaviti ulaganja u uspostavljanje vodne infrastrukture sa posebnim naglaskom na izgradnju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda.
- Rešiti prioritetna pitanja vezana za prilagođavanje klimatskim promenama u sektoru voda,
- Nastaviti sa dovršetkom zakonodavstva u sektoru voda i njegovom transpozicijom sa direktivama Evropske unije.
- Sprovesti strateške ciljeve i projekte planirane u Nacionalnoj strategiji za vode.
- Izraditi planove upravljanja vodnim slivovima.
- Sprovesti istraživanje o uticaju korišćenja vode za proizvodnju energije i njihovom uticaju na zaštićena područja.

Zemljište/tlo

- Izraditi program stalnog praćenja poljoprivrednog i industrijskog zemljišta.
- Izraditi povoljnije politike za održivi razvoj i upravljanje zemljištem.

- Ojačati sprovođenje zakonskog i programskog okvira za sektor zaštite zemljišta od zagađenja i promena namene.
- Izraditi programe i projekte za rehabilitaciju zemljišta identifikovanih kao žarišta životne sredine.
- Pratiti upotrebu pesticida i đubriva na poljoprivrednom zemljištu.

Zaštićena područja i biodiverzitet

- Nastaviti istraživanje, identifikaciju i praćenje područja prirode i popis biljnih i životinjskih vrsta i prirodnih staništa.
- Uspostaviti upravljačka tela za zaštićena područja od posebnog interesa.
- Preduzeti mere za zaštitu ugroženih vrsta faune u skladu sa preporukama i nalazima Kosovske knjige fauna.
- Sprovoditi kontinuirano praćenje stanja retkih i ugroženih biljnih i životinjskih vrsta.
- Zaštititi staništa retkih i ugroženih vrsta, kao i pripremiti stručna obrazloženja za proglašenje zaštićenih područja ptica i staništa prema ekološkoj mreži Nature 2000.
- Usvojiti Prostorni plana za Nacionalni park "Bjeshkët e Nemuna", Plan upravljanja Nacionalnim parkom "Bjeshkët e Nemuna" i regulatorne planove.
- Osigurati da sve aktivnosti koje se sprovode na teritoriji zaštićenih područja budu u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode (br. 03 / L-233).
- Inspekcija MŽSPP mora vršiti stalnu inspekciju u zaštićenim područjima.
- Povećati broj osoblja u sektoru zaštite prirode i biodiverziteta.

Otpad

- Poboljšati upravljanje sanitarnim deponijama na Kosovu i sprovesti praćenje ispuštanja iz deponija u životnu sredinu.
- Povećati usluge sakupljanja komunalnog otpada na celoj teritoriji Kosova.
- Kosovske opštine moraju se kontinuirano zalagati za uklanjanje ilegalnih deponija na njihovoj teritoriji.
- Opštine moraju odrediti lokacije za tretman i odlaganje građevinskog otpada.
- Razviti programe i sisteme na nacionalnom nivou za odvajanje otpada na izvoru i njihovu reciklažu.
- Poboljšati sistem prikupljanja, obrade i prijavljivanja podataka o otpadu.

Javno zdravlje

- Poboljšati urbano okruženje kako bi se smanjili negativni uticaji na životnu sredinu.
- Ulagati u dodavanje zelenih površina u urbanim područjima, u cilju poboljšanja stanja životne sredine i javnog zdravlja.
- Ulagati u poboljšanje kvaliteta vode za piće i njeno redovno praćenje.
- Ulagati u poboljšanje kvaliteta vode koju pružaju regionalna vodovodna preduzeća.
- Povećati % pokrivenosti stanovništva uslugama vodosnabdevanja i ispuštanjem otpadnih voda (kanalizacija).

- Sprovesti istraživanje o uticaju stanja životne sredine na javno zdravlje.
- Smanjiti urbano akustično zagađenje, postavljanje barijera i stvaranje mirnih područja;
- Održavati higijenu i sanitarne uslove u svim javnim i privatnim objektima;

Opšte

- Ponovo podneti na odobrenje Vladi Kosova i Skupštini Kosova, Državnu strategiju i Akcioni plan za zaštitu životne sredine i održivi razvoj, u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti životne sredine.
- Povećati budžet Vlade Kosova za sektor životne sredine, a posebno za kapitalne projekte iz oblasti životne sredine.
- Osnovati eko fond (fond za zaštitu životne sredine) i koristiti njegova sredstva za subvencije i programe za poboljšanje stanja životne sredine.
- Ojačati primenu ekoloških načela, a posebno načela "zagađivač plaća", "korisnik plaća" i "načelo ohrabrujućih mera" za pravna i fizička lica koja biraju najbolje moguće tehnike i čistu proizvodnju.
- Ojačati sprovođenje horizontalnog zakonodavstva sa posebnim naglaskom na zakonske zahteve iz Zakona o proceni uticaja na životnu sredinu i Zakona o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu.

6. Reference

1. KAŽS, *Izveštaj o pokrivanju površine zemljištem na Kosovu CLC2018*
2. KAŽS 2020, *Izveštaj o stanju vazduha ;*
3. KAŽS, *Izveštaj o stanju životne sredine 2018-2019;*
4. KAŽS 2020, *Upravljanje komunalnim otpadom na Kosovu*
5. WSRAC, *Izveštaj o učinku za pružaoce vodnih usluga na Kosovu za 2020;*
6. KAS 2019, *Istraživanje o komunalnom otpadu 2020*
7. KAS 2018, *Istraživanje o tretmanu otpada, 2019*
8. KAS, *Istraživanje o industrijskom otpadu, 2020*
9. KAŽS 2020, *Crvena knjiga faune*
10. *Zakon br.03-L-025 o zaštiti životne sredine*
11. *Zakon br. 06 / L-133 o raspodeli budžeta za budžet Republike Kosovo za 2020*
12. MAFRD 2020, *Zeleni izveštaj;*
13. MŽSPP 2012, *Strategija i akcioni plan za biodiverzitet 2011-2020,*
14. MŽSPP 2012, *Strategija i akcioni plan za kvalitet vazduha 2011-2021*
15. MŽSPP 2014, *Crvena knjiga vaskularne flore Republike Kosovo, MŽSPP*
16. MŽSPP 2014, *Strategija upravljanja otpadom 2013-2022*
17. MŽSPP 2014, *Strategija zaštite životne sredine 2013-2022*
18. MŽSPP 2015, *Kosovska nacionalna strategija za vode 2017-2034*
19. MŽSPP 2015, *Strategija klimatskih promena 2014-2024*
20. KEP/MŽSPP 2020, *Crvena knjiga faune Kosova;*
21. *Izveštaj o stanju životne sredine u KEK -u za 2020. godinu;*
22. *Godišnji izveštaj o životnoj sredini, Sharrcemi, 2020 .;*
23. *Godišnji izveštaj o stanju životne sredine u NewCoFeronikeli,*
24. *Administrativno uputstvo br. 02/2011 o proceni kvaliteta vazduha*
25. RKE 2020, *Bilans električne energije i toplotne energije*

7. Skraćenice, grafikoni i tabelle

7.1. Skraćenice

KAZZNB	Kosovska agencija za zaštitu od zračenja i nuklearnu bezbednost
AKS1	Aglomeracija Kosova 1
AZŽSK	Agencija za zaštitu životne sredine Kosova
IKV	Indeks kvalitete vazduha
RARS	Regulatorni autoritet za rečne slivove
RAUV	Regulatorni autoritet za usluge vode
ASK	Agencija za statistiku Kosova
AŠK	Agencija za šume Kosova
SB	Svetska banka
EU	Evropska unija
EBRD	Evropska banka za obnovu i razvoj
CLC	Pokrivenost zemljišta prema metodologiji CORINE
OPU	Odeljenje za proizvodnju uglja
ECRAN	Regionalna pristupna mreža za životnu sredinu i klimu
EFAS	Evropski sistem za informisanja o poplavama
GSB	Gasovi staklene bašte
GIZ	Nemačka organizacija za tehničku saradnju
HZK	Hidrometeorološki zavod Kosova
KIZP	Kosovski institut za zaštitu prirode
NIJZ	Nacionalni institut za javno zdravlje Kosova
IPA	Instrument EU za pretpristupnu pomoć
IPCC	Integrisana ekološka dozvola
IUCN	Međunarodna unija za očuvanje prirode
JICA	Japanska agencija za međunarodnu saradnju
EC	Evropski savet
KEK	Kosovska energetska korporacija
KKUD	Kosovska kompanija za upravljanje deponijama
NKRMK	Nezavisna komisija za rudnike i minerale na Kosovu
RKO	Regionalno preduzeće za otpad
RVP	Regionalno vodovodno preduzeće
KTOE	Tona ekvivalenta nafte
MPŠRR	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja
KMI	Korporacija milenijumski izazovi
MF	Ministarstvo finansija
MEŽS	Ministarstvo ekonomije i životne sredine
MEI	Ministarstvo za evropske integracije
MŽSPP	Ministarstvo zaštite sredine i prostornog planiranja
SP	Spomenik prirode
SPPZ	Spomenik prirode od posebnog značaja

MTI	Ministarstvo trgovine i industrije
USM	Ukupna suspendovana materija
MER	Ministarstvo ekonomskog razvoja
SZO	Svetska zdravstvena organizacija
EO	Ekonomski operateri
NVO	Nevladina organizacija
NP	Nacionalni park
KAPŽS	Kosovski akcioni plan za životnu sredinu
OPUO	Opštinski plan upravljanja otpadom
LEAP	Lokalni ekološki akcioni plan
PZŽS	Program zaštite životne sredine Kosova
UKCK	Univerzitetski klinički centar Kosova
CPM	Centar porodične medicine
RCŽŽS	Regionalni centar za zaštitu životne sredine
RP	Rezervati prirode
BOD	Biološka potražnja za kiseonikom
COD	Hemijska potražnja za kiseonikom
SIDA	Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju
SKP	Strategija klimatskih promena
TAIEX	Instrument za tehničku pomoć i razmenu informacija
TPP	Termoelektrana
TPPA	Termoelektrana A
TPPB	Termoelektrana B
AU	Administrativno uputstvo
UNDP	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
UNEP	Program Ujedinjenih nacija za životnu sredinu
UNFCCC	Okvirna konvencija Ujedinjenih nacija o promeni klime
MDV	Maksimalne dozvoljene vrednosti
PUŽS	Procena uticaja na životnu sredinu
ZKS1	Stanica za praćenja 1 na Kosovu
RKE	Regulatorna kancelarija za energiju

7.2. Grafikoni

Slika 1: Lokacija stanica za praćenje kvaliteta vazduha

Slika 2: Trend godišnjih proseka PM10 za period 2013-2020

Slika 3: Trend godišnjih proseka PM2,5 za godine 2013-2020

Slika 4: Emisije na Kosovu u 2018. za velike zagađivače po sektorima [mg / godišnje]

Slika 5: Učešće sektora (izvora) u emisijama glavnih zagađivača

Slika 6: Godišnja emisija PM10 za ključne izvore

Slika 7: Godišnje emisije NOK za glavne izvore

Slika 8: Emisije GHG po sektorima (%)

Slika 9: Ukupne emisije gasova (%)

Slika 10: Trend ukupnih emisija gasa na Kosovu 2014-2019

Slika 11: Pokazatelji odabrani od praćenja kvaliteta rečnih voda - PIZŽS 2020 (sliv Beli Drim)

Slika 12: Pokazatelji odabrani monitoringom kvaliteta rečnih voda - PIZŽS 2020 (sliv Ibra)

Slika 13: Pokazatelji odabrani monitoringom kvaliteta rečnih voda - PIZŽS 2020 (sliv binačnog Morava i sliv Lepenca)

Slika 14: Karta distribucije erozionih oblika

Slika 15: Lokacija deponija opasnog otpada na Kosovu

Slika 16: Deponija u Mitrovici (Germova)

Slika 16: Proizvodnja komunalnog otpada kg / stanovniku / godini 2019. i 2020. godine

Slika 17: Nelegalne deponije prema frakcijama 2019. i 2020. godine

Slika 18: Mapa prema veličini ilegalnih deponija na Kosovu za 2020

Slika 19: Trend odlaganja komunalnog otpada na Kosovu, 2017-2020

Slika 20: Odlaganje komunalnog otpada na sanitarne deponije na Kosovu, 2017-2020

Slika 21: Količina bolničkog otpada tretiranog sterilizacijom tokom 2017-2020

Slika 22: Tretman otpada na Kosovu, 2019

Slika 23: Trend stvaranja i prerade industrijskog otpada, 2016. - 2019

Slika 24: Količina džak plastičnih kesa koje se uvoze i izvoze, 2017. - 2020

Slika 25: Broj zaštićenih područja prirode 1950. - 2020. godine

Slika 26: Šar karafila (*Dinathus scardicus*) u blizini jezera Kučišta

Slika 27: Budžet MSPP / MEA za kapitalne troškova 2016-2020

7.2. Tabele

Tabela 1: Podaci o kvalitetu vazduha po parametrima i stanicama za praćenje za 2020. godinu

Tabela 2: Emisije na Kosovu u 2018. godini za glavne zagađivače po sektorima

Tabela 3: Ukupne emisije gasova sa efektom staklene bašte na Kosovu po sektorima za 2019. godinu

Tabela 4: Ključne kategorije emisija za 2019. prema IPCC

Tabela 5: Trend za kvaliteta rečnih voda 2019-2020

Tabela 6: Prosečna godišnje vrednosti nivoa H (cm) po mernim stanicama 2020

Tabela 7: Prosečne godišnje vršednosti nanosa K (m³ / sec) po mernim stanicama 2020

Tabela 8: Analiza promene ključnih kategorija pokrivenosti zemljišta 2012-2018

Tabela 9: Oblici erozije na Kosovu (%)

Tabela 10: Količina generisanog komunalnog otpada koju prema regionima

Tabela 11: Nelegalne deponije po regionima 2019-2020

Tabela 12: Broj domaćinstava koja imaju pristup u infrastrukturi za odvajanje otpada na izvoru

Tabela 13: Planirani budžet za strateški cilj – kružna ekonomija 2021. -2030

Tabela 14: Zaštićena područja prirode po kategorijama 2020

Tabela 15: Ukupan broj vrsta prema glavnim kategorijama i broj vrsta koje učestvuju na Crvenoj listi IUCN -a

Tabela 16: Trend kvalitativne i kvantitativne degradacije staništa nekih odabranih vrsta i faktori koji su uticali na degradaciju

Tabela 17: Prosečna gustina naseljenosti za neke vrste divljih sisara

Tabela 18: Bolesti životne sredine 2019. i 2020. godine

Tabela 19: Uzroci smrti na Kosovu 2017-2019

Tabela 20: Stopa (%) bakterioloških i fizičko-hemijskih ispitivanja u skladu sa standardima kvaliteta vode prema KRU-2020

Tabela 21: Količina iskorišćenih mineralnih rezervata za 2020

Tabela 22: Količina drveta (m³), koja se koristi po regionima i sektorima za 2020

Tabela 23: Korišćenje vode za 2020.godinu od velikih industrijskih preduzeća

Tabela 24: Izvori vodosnabdevanja, dnevna i godišnja količina (m³)

Tabela 25: Nivo implementacije strategija i akcionih planova za sektor životne sredine

Tabela 26: Ekološki planovi na lokalnom nivou

Tabela 27: Inspekcije i drugi pravni postupci 2020

Tabela 28: Pokretanje Agencije za zaštitu životne sredine o pravnim organima

Tabela 29: Aktivnosti za izdavanje dozvola tokom 2020. godine

Tabela 30: Neki od projekata sa donatorima u sektoru životne sredine i voda 2020

8. Aneksi

Aneks 1. Stanice za praćenje kvaliteta vazduha-Aglomeracija Zona AKS 1 ZKS 1

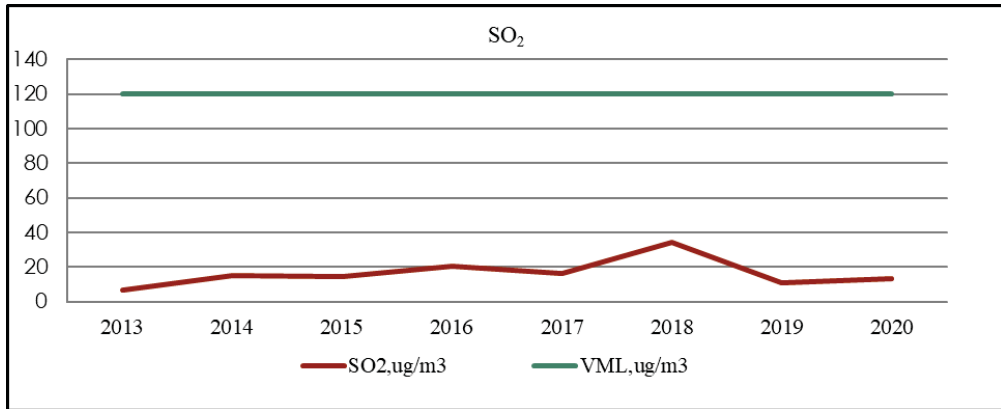
Aglomeracija	Naziv stanice za praćenje	Oznaka stanice	Lokacija	Parametre koje se mere	Vrsta stanice	Datum početka rada	
AKS 1	1	IHMK	KS0101	Priština	PM10,PM2.5,SO ₂ , NO _x ,O ₃ ,CO	Urbana pozadina	09.01.2009
	2	Rilindja	KS0102	Dvorište Rilindje,	PM10,PM2.5,03,SO ₂ , CO,NO ₂	Urbana pozadina	06.05.2010
	3	Obilić	KS0110	MFC	PM10,PM2.5,SO ₂ ,NO _x ,O ₃ ,CO	Urbana pozadina	01.03.2013
	4	Dardište	KS0111	Osnovna škola	PM10,PM2.5,SO ₂ ,NO _x ,O ₃ ,CO	Urbana pozadina	01.03.2013
	5	Palaj	KS0112	Kosova Mont	PM10,PM2.5,SO ₂ ,NO _x ,O ₃ ,CO	Urbana pozadina	01.03.2013
ZKS 1	6	Peć	KS0305	O. Š. "Lidhja e Prizrenit"	PM2.5,PM10,NO _x ,O ₃ ,SO ₂ ,CO	Urbana pozadina	04.04.2012

7	Prizren	KS0406	Skupština opštine	PM2.5,PM10,NOx,O ₃ ,SO ₂ ,CO	Urbana pozadina	01.04.2012
8	Elez Han	KS0508	Osnovna škola „Ilaz Hallaqi“	PM2.5,PM10,NOx,O ₃ ,SO ₂ ,CO	Urbana pozadina	05.04.2012
9	Gnjilane	KS0609	Skupština opštine	PM2.5,PM10,NOx,O ₃ ,SO ₂ ,CO	Urbana pozadina	01.04.2012
10	Drenica	KS0103	Skupština opštine	PM2.5,PM10,NOx,O ₃ ,SO ₂ ,CO	Urbana pozadina	05.04.2011
11	Mitrovica	KS0204	Meteorološka stanica	PM2.5,PM10,NOx,O ₃ ,SO ₂ ,CO	Urbana pozadina	/06.2013
12	Brezovica	KS0507	Skijalište	PM2.5,PM10,NOx,O ₃ ,SO ₂ ,CO		

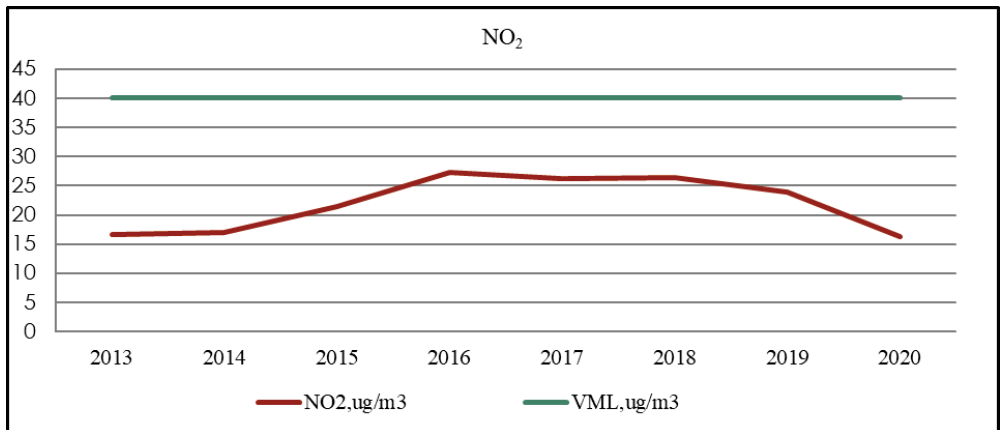
Aneks 2: Procena kvaliteta vazduha prema Administrativnom uputstvu br. 02/2011

Parametar	Granične vrednosti	Merna jedinica	Granična vrednost µg/m ³	Dozvoljena prekoračenja tokom godine
NO ₂	Granična vrednost za 1 sat, za zaštitu zdravlja ljudi	µg/m ³	200	18
	Godišnja granična vrednost, za zaštitu zdravlja ljudi	µg/m ³	40	Nije predviđeno
	Godišnja granična vrednost, za zaštitu vegetacije	µg/m ³	30	Nije predviđeno
SO ₂	Granična vrednost za 1 sat, za zaštitu zdravlja ljudi	µg/m ³	350	24
	Granična vrednost za 24 sati, za zaštitu zdravlja ljudi	µg/m ³	125	3
CO	Granična vrednost za dnevni prosek 8. časovne maksimalne, za zaštitu zdravlja ljudi	mg/m ³	10	Nije predviđeno
PM ₁₀	Granična vrednost za 24 sati, za zaštitu zdravlja ljudi	µg/m ³	50	35
	Godišnja granična vrednost, za zaštitu zdravlja ljudi	µg/m ³	40	Nije predviđeno
PM _{2.5}	Godišnja granična vrednost, za zaštitu zdravlja ljudi	µg/m ³	25	Nije predviđeno
O ₃	Dugoročni cilj, za zaštitu zdravlja ljudi	µg/m ³	120	Nije predviđeno

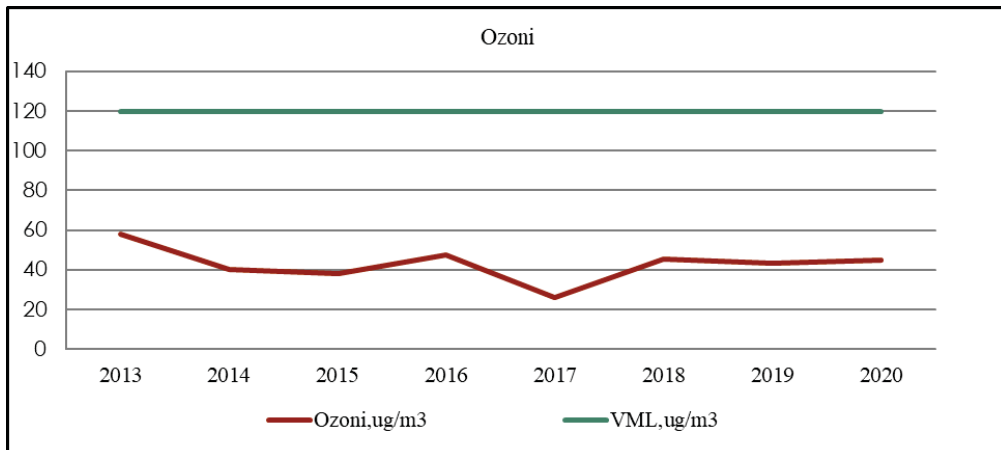
Aneks 3: Trend kvaliteta vazduha za period 2013-2020

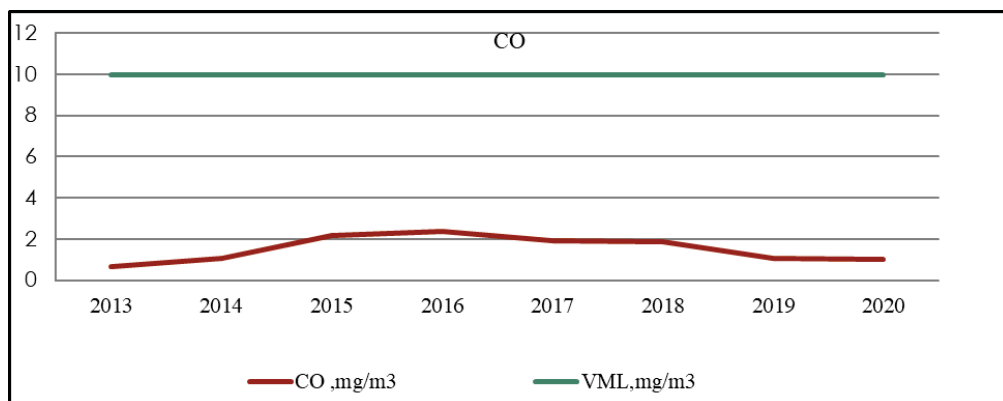
Trend središnjih godišnjih vrednosti SO₂ za godine 2013-2020

Trend središnjih godišnjih vrednosti NO₂ za godine 2013-2020

Trend središnjih godišnjih vrednosti O₃ za godine 2013-2020

Trend središnjih godišnjih vrednosti CO za godine 2013-2020

Aneks 4: Fizički, hemijski i parametri teških metala koje prati HMIK³²

Pokazatelj	Simbol	Jedinica	Učestalost merenja/godišnje
FIZIČKI PARAMETRI			
Čas	h	0:00	11
Vreme	W	opažanje	11
Temperatura vode	Wt	0C	11
Temperatura vazduha	At	0C	11
Miris	Sc	miris	11
Boja	Col	Co/Pt	11
Zamućenje	Bl	NTU	11
Električna provodljivost	χ	μScm-1	11
Supstance rastvorljive u vodi	M.tert.	mg/l	11
Koncentracija vodoničnog jona	pH	0-14	11
HEMIJSKI PARAMETRI			
Rastvoreni kiseonik	OT	mg/l O ₂	11
Zasićenje kiseonikom	NgO	%	11
Hemijska potražnja za kiseonikom	COD	mg/l O ₂	11
Hemijska potražnja za kiseonikom sa dihromatima	COD-Cr	mg/l O ₂	11
Biohemijska potražnja za kiseonikom	BOD ₅	mg/l O ₂	11
Biohemijska potražnja za kiseonikom	BOD ₇	mg/l O ₂	11
Ukupni organski ugljeni	TOC	mg/l C	11
Ukupno suspendovane materije	TSM	mg/l	11
Deterdžent	DET	mg/l	11

³² Only blue marked parameters are evaluated and presented in this report.

Nitratni joni	NO3-	mg/l	11
Nitratni azot	N-NO3-	mg/l N	11
Jonizacija nitrata	NO2-	mg/l	11
Nitrati	N-NO2-	mg/l N	11
Amonijum jon	NH4+	mg/l	11
Amonijum nitrat	N-NH4+	mg/l N	11
Ukupni neorganski azot	TIN	mg/l N	11
Nejonizovani amonijum	NH3	mg/l	11
Nejonizovani amonijum azot	N-NH3	mg/l N	11
Ukupni organski azot + neorganski	TN	mg/l N	11
Ukupni organski azot	TON	mg/l N	11
Ortofosfati	PO43-	mg/l	11
Fosfor i ortofosfati	P - PO43-	mg/l P	11
Ukupni fosfor (poli + orto)	TotP.	mg/l	11
Sulfatni joni	SO42-	mg/l	11
Ukupna tvrdoća	Th	0dH	11
Tvrdoća kalcijuma	Fca	mg/l	11
Tvrdoća magnezijuma	FMg	mg/l	11
Joni kalcijuma	Ca+	mg/l	11
Joni magnezijuma	Mg+	mg/l	11
P-alkalnost	Pa	ml 0.1 e HCl	11
M-alkalnost	Ma	ml 0.1 e HCl	11
Ukupna alkalnost	AT	mmol/l HCl	11
Bikarbonati	HCO3-	mg/l	11
Slobodan hlor	Cl2	mg/l	11
Hloridi	Cl-	mg/l	11
Silikat	SiO32-	mg/l	11
Silikon u silikatima	Si - SiO32-	mg/l Si	11
Hlorofil a	Chlorophyll a	µg/l	11
Fenol	C6H5OH	mg/l	11
TEŠKI METALI			
Hrom	Cr3+	µg/l	2
Kadmijum	Cd2+	µg/l	2
Nikl	Ni2+	µg/l	2
Cink	Zn2+	µg/l	2
Mangan	Mn2+	µg/l	2
Bakar	Cu2+	µg/l	2
Gvožđe	Fe2+	µg/l	2
Olovo	Pb2+	µg/l	2

Aneks 5: Kodovi stanica za fizičko -hemijsko praćenje površinskih voda - reka

Kod	Lokacija	Reka	Ulivanje
RV01_011	Radavac	Beli Drim	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_012	Klina	Beli Drim	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_013	Đonaj	Beli Drim	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_014	Vermica	Beli Drim	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_021	Istok	Istok	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_022	Zlakučane	Istok	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_031	Donji Crnobreg	Klina	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_032	Klina	Klina	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_041	Drelje	Pečka Bistrica	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_042	Peć izlaz	Pečka Bistrica	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_043	Grabanica	Pečka Bistrica	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_051	Mališevska banja	Miruša	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_052	Voljaka	Miruša	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_061	Delane ulaz	Dečanska Bistrica	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_062	Kralan	Dečanska Bistrica	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_071	Jasić	Ereniku	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_072	Terzijski most	Ereniku	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_081	Ždrelo	Rimniku	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_082	Zrza	Rimniku	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_091	Bučala	Topluha	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_092	Pirana	Topluha	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_101	Prevalac	Prizrenska Bistrica	Sredozemno more/Jadransko more
RV01_102	Vlašnje	Prizrenska Bistrica	Sredozemno more/Jadransko more
RV02_011	Kuštova	Ibar	Crno more
RV02_012	Mitrovica	Ibar	Crno more
RV02_013	Kelmend	Ibar	Crno more
RV02_021	Babljak	Sitnica	Crno more
RV02_022	Lipljan	Sitnica	Crno more
RV02_023	Vragoli	Sitnica	Crno more
RV02_024	Plemetina	Sitnica	Crno more
RV02_025	Nedakovce	Sitnica	Crno more
RV02_026	Mitrovica	Sitnica	Crno more
RV02_031	Marinca	Lapi	Crno more
RV02_032	Podujevo	Lapi	Crno more
RV02_033	Miloševo	Lapi	Crno more
RV02_041	Bresje	Prištevka	Crno more
RV02_051	Vragoli	Gračanka	Crno more

RV02_061	Pjeterštica	Drenica	Crno more
RV02_062	Vragoli	Drenica	Crno more
RV02_062B	Drenica	Staro Čikatovo	Crno more
RV02_071	Devetak	Štimlje	Sredozemno more/Jadransko more
RV02_072	Vojnovc	Štimlje	Crno more
RV03_011	Korbulić	Binačka Morava	Crno more
RV03_012	Klokot	Binačka Morava	Crno more
RV03_013	Ranillug	Binačka Morava	Crno more
RV03_014	Domoroc	Binačka Morava	Crno more
RV03_021	Marec	Kriva reka	Crno more
RV03_022	Domoroc	Kriva reka	Crno more
RV04_011	Prevallë Subain	Lepenac	Sredozemno more/Egejsko more
RV04_012	Kačanik	Lepenac	Sredozemno more/Egejsko more
RV04_013	Elez Han	Lepenac	Sredozemno more/Egejsko more
RV04_021	Jezerce	Nerodimka	Sredozemno more/Egejsko more
RV04_022	Bifurkacioni	Nerodimka	Sredozemno more/Egejsko more
RV04_023	Grlica	Nerodimka	Sredozemno more/Egejsko more
RV04_024	Kačanik	Nerodimka	Sredozemno more/Egejsko more

Godišnji izveštaj o stanju životne sredine na Kosovu 2020, izradila je Direkcija KAŽS -a za procenu stanja životne sredine, uz podršku drugih jedinica Kosovske agencije za zaštitu životne sredine.

Adresa KAŽS :

Ulica Luan Haradinaj, zgrada bivše štamparije-Rilindja sprat XV / 04

Br. telefona. +381 38 200 33 228, email: ammk@rks-gov.net

Priština, August 2021.

